

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

факультет фінансів

кафедра корпоративних фінансів і контролінгу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Інвестиційний менеджмент
Галузь знань	07 Управління та адміністрування
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна(денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Кредитні спілки на фінансовому ринку України»

здобувача Гололобової Єлизавети Сергіївни

Науковий керівник: Смірнова О.О.
канд.екон.наук,доцент

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Терещенко О.О.

Київ 2023

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 77 сторінок, 3 таблиці, 13 рисунків, список використаних джерел з 61 найменування.

Кредитні спілки на фінансовому ринку України

Об'єктом дослідження є діяльність кредитних спілок на фінансовому ринку України.

Предметом дослідження є став комплекс економічних відносин, які виникають в процесі функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг та виконання ними своїх функцій.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – проаналізувати теоретичні та практичні аспекти функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку України та виявити напрями вдосконалення їх діяльності.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- Розглянути сутність, функції та принципи організації кредитних спілок;
- Виявити особливості функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку;
- Дослідити державне регулювання діяльності кредитних спілок в Україні;
- Проаналізувати сучасний стан розвитку кредитних спілок в Україні;
- Надати оцінку ефективності діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку;
- Виявити проблеми в діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України;
- Проаналізувати зарубіжний досвід створення та функціонування небанківських фінансово-кредитних установ;
- Сформулювати механізм розвитку кредитних спілок в Україні.

Практичне значення отриманих результатів – можна використовувати для покращення діяльності кредитних спілок та розвитку бізнесу. Допомогають зрозуміти, які проблеми виникають в кредитних спілках та як їх можна вирішити, а також, які ризики пов'язані з діяльністю кредитних спілок.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи - 2023 рік

Рік захисту роботи - 2023 рік

Ключові слова: кредитна спілка, ринок фінансових послуг, небанківська фінансова установа, фінансові показники, контроль.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	7
1.1 Сутність, функції та принципи організації кредитних спілок.....	7
1.2 Особливості функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку....	14
1.3 Державне регулювання діяльності кредитних спілок в Україні.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	29
2.1 Сучасний стан розвитку кредитних спілок в Україні.....	29
2.2 Оцінка ефективності діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку.....	37
2.3 Проблеми в діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України.....	45
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	51
3.1 Зарубіжний досвід створення та функціонування небанківських фінансово-кредитних установ	51
3.2 Формування механізму розвитку кредитних спілок в Україні.....	59
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. З метою забезпечення ефективності функціонування українського фінансового ринку необхідним стає досягнення ефективної діяльності всіх його учасників. Саме тому для інституційної структури ринку фінансових послуг в Україні необхідним стає розгалужена система фінансових посередників. В фінансовій системі України сталося багато кризових явищ, які призвели до суттєвого зменшення обсягу кредитування, зокрема надання кредитів представникам приватного сектору економіки, відбувся значний масовий відтік депозитів громадян, девальвація національної валюти та багато інших негативних явищ. Ці умови ще більше підвищують роль функціонування на фінансовому ринку кредитних спілок, діяльність яких, переважно, орієнтована задовольняти нагальні соціальні потреби населення через надання ними різноманітних кредитно-депозитних послуг для членів кредитних спілок на взаємовигідних умовах.

Проте, слід зазначити, що на сьогоднішній день суспільство не має достатньої та своєчасної інформації про діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг, адже розповсюдження їх мережі носить, загалом, регіональний характер. В той же час, кредитні спілки не є такими фінансовими інститутами, для діяльності яких характерна прозорість та дієвість з огляду на надання ними кредитних й ощадних послуг населенню.

Варто відзначити, що довіра клієнтів до діяльності кредитних спілок була підірвана функціонуванням на ринку «псевдоспілок», які, проводячи фінансові махінації, в певний час позбавили коштів багатьох громадян. Таким чином, сучасний етап розвитку української економіки вимагає вироблення якісно нового підходу до теоретичного осмислення й практичного обґрунтування напрямів розвитку кредитних спілок на фінансовому ринку України, що можуть задовольнити потреби населення й суб'єктів господарювання в додаткових обсягах коштів у сучасних складних умовах економічної та соціальної кризи в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сучасного стану та тенденцій розвитку кредитних спілок на фінансовому ринку присвячено роботи

багатьох провідних зарубіжних й вітчизняних дослідників, зокрема: Ф. Райффайзена, Ф. Шульце-Деліч, М. Туган-Барнановського, А. Пантелеймоненка, Е. Ленської й інших. Так, теоретичне осмислення проблематики функціонування кредитних спілок відображено в наукових роботах таких авторів, як С. Бородаєвський, В. Зіновійчук, М. Савлука, Л. Зак, А. Стадник, А. Прудінков, О. Абакуменко й інших. Практичні аспекти функціонування діяльності кредитних спілок проаналізовано у роботах О. Волкової, Б. Дадашева, О. Гриценка, О. Зленка, В. Кочеткова, П. Маковського, О. Митченока, А. Степанової, Г. Стоянова та ін. В той же час, незважаючи на достатнє висвітлення теми, недостатньо вивченим залишається проблема практичних напрямів вдосконалення діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України, що й обумовило актуальність теми дослідження.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичні та практичні аспекти функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку України та виявити напрями вдосконалення їх діяльності.

Відповідно до головної мети було поставлено такі *завдання*:

- розглянути сутність, функції та принципи організації кредитних спілок;
- виявити особливості функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку;
- дослідити державне регулювання діяльності кредитних спілок в Україні;
- проаналізувати сучасний стан розвитку кредитних спілок в Україні;
- надати оцінку ефективності діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку;
- виявити проблеми в діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України;
- проаналізувати зарубіжний досвід створення та функціонування небанківських фінансово-кредитних установ;
- сформулювати механізм розвитку кредитних спілок в Україні.

Об'єкт дослідження - діяльність кредитних спілок на фінансовому ринку України.

Предметом дослідження став комплекс економічних відносин, які виникають в процесі функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг та виконання ними своїх функцій.

Методи дослідження. В процесі написання роботи було використано низку загальнонаукових методів, зокрема: метод системного аналізу (в процесі розгляду й узагальнення теоретичних аспектів діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг); метод групування даних (для виявлення функцій та принципів організації діяльності на ринку кредитних спілок); метод логічного узагальнення (для виявлення особливостей функціонування кредитних спілок); статистичні методи (для здійснення аналізу динаміки діяльності кредитних спілок на ринку України; графічний метод (для наочного представлення отриманих результатів дослідження); метод прогнозування (в процесі виявлення перспектив розвитку кредитних спілок в Україні).

Інформаційна база дослідження. Теоретичне підґрунтя проведеного дослідження склали наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених й публікації останніх років у періодичних виданнях з проблематики дослідження, статистичні та нормативні дані отримані з правових документів, річних звітів Нацкомфінпослуг, дані Всеукраїнської асоціації кредитних спілок й Національної асоціації кредитних спілок України, а також інформація з мережі Інтернет.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел й додатків. Загальний обсяг дослідження становить – 70 сторінок, робота ілюстрована 3 таблицями, 13 рисунками, список використаних джерел налічує 61 найменувань.

Зміст розділів. Розділ 1 присвячено теоретичним аспектам дослідження діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України, а саме: сутність, функції, принципи, функціонування та державне регулювання кредитних спілок в Україні. В Розділі 2 проаналізували сучасний стан та перспективи розвитку діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України, оцінили ефективність

діяльності та проблеми. В Розділі 3 розглянули напрями вдосконалення діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України, використовуючи зарубіжний досвід.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

1.1 Сутність, функції та принципи організації кредитних спілок

Одними з питань сучасного українського економічного життя, що активно обговорюються, є активізація розвитку малого бізнесу, підвищення доступності банківських послуг для всіх категорій громадян та малих підприємств, підвищення рівня доходів малозабезпечених верств населення. На нашу думку, найважливішим чинником, здатним надати істотну допомогу у вирішенні зазначених проблем, є формування розвиненої системи кредитних спілок, що розглядається як елемент кредитної системи країни.

Кризові події останніх років завдали серйозного удару по фінансовому становищу населення, внаслідок чого кількість коштів у розпорядженні громадян суттєво зменшилася. У зв'язку з цим громадяни все частіше змушені вдаватися до кредитів. Серед кредитно-фінансових установ України помітну роль починають грати кредитні спілки. Кредитні спілки нині є однією з найпривабливіших для населення України фінансових організацій, які можуть становити реальну альтернативу банківським установам. Більшість сучасних кредитних спілок України є спеціалізованими споживчими кооперативами громадян, які формуються за принципом соціальної спільності: місцем роботи, місцем проживання, за професією або за будь-якими іншими спільними інтересами. Кредитні спілки сприяють ефективному заощадженню коштів своїх членів, отриманню кредитів із цих коштів членами кредитної спілки, а також спільному використанню частини заощаджень в освітніх, житлових, медичних та інших цілях [1, с.12].

Існує багато підходів до визначення сутності кредитних спілок, як фінансового інституту.

Так, у Законі України «Про кредитні спілки» визначено, що кредитною спілкою – є неприбуткова організація, яка була заснована фізичною особою (або особами), професійними спілками а також їх об'єднаннями на засадах кооперації, з метою задовольнити потреби її членів щодо взаємного кредитування й надати фінансові послуги за рахунок здійснення об'єднаних сум грошових внесків всіх членів (учасників) кредитної спілки [2].

Функціонування кредитних спілок відбувається на основі створення певного монолітного (комплексного, єдиного) об'єднання людей у відповідності з їх інтересами, спільною діяльністю або їх компактне місце проживання. Завдяки діяльності кредитних спілок особи, в результаті кооперації своїх зусиль, ідей та коштів, можуть отримувати необхідні ним послуги за нижчою ціною, ніж ціна яка б була за умови самостійної їх діяльності.

Єдиним завданням кредитної спілки – є забезпечення отримання учасниками найдешевших послуг для членів спілки за рахунок використання акумульованих ними грошових (фінансових) ресурсів [3, с. 286].

Для кредитної спілки характерна досить вузька спеціалізація щодо можливих напрямів використовувати заощаджені фінансові ресурси. Наслідком цього є те, що кредитні спілки є неприбутковими організаціями, а основним спрямуванням їх діяльності є не отримання прибутку, а надання членам кооперації низки кредитних й ощадних фінансових послуг. Слід зазначити, що кредитні спілки надають послуги лише учасникам такої спілки. Доходом кредитної спілки є сукупність коштів, отриманих в результаті надання нею позичок, який спілки спрямовують на формування своїх фондів й нарахування відсотків у відповідності до суми внесків її членам [4].

Здійснимо більш детальний розгляд визначення сутності кредитних спілок в наукових джерелах українських й зарубіжних авторів (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Підходи до поняття «кредитна спілка» в наукових джерелах

Автор	Визначення
Б.Дадашев	Кредитна спілка являє собою неприбуткову організацію, засновану фізичними особами на засадах кооперації, мета якої полягає у задоволенні потреб її учасників (членів спілки) щодо взаємного кредитування й надання фінансових послуг завдяки об'єднанню їх грошових внесків [5, с. 9].
М. Савлук	Кредитний кооператив (товариство, спілка) є посередником, який функціонує на кооперативних засадах, спеціалізація якого полягає у задоволенні потреб в отриманні кредитних коштів своїми членами, переважно підприємствами малого та середнього бізнесу незалежно від їх форми власності, а також фермерськими та домашніми господарствами й фізичними особами [6].
В. Зіновійчук	Кредитна спілка - це певна форма самозабезпечення громадян країни фінансовими послугами через формування кооперації, що одночасно також являє собою громадську організацію [7, с. 303-304].
М. Туган-Барановський	Завданням кредитних спілок є розподіл між її членами грошових коштів, які вони отримують у формі кредиту зі сторонньої організації на умовах спільної відповідальності всіх членів кооперації [8].

Джерело: створено автором за джерелами [5-8]

Всі вищенаведені визначення дозволяють зробити висновок про наявність в наукових джерелах різноманітних поглядів на поняття «кредитна спілка». Так, такі науковці, як м. Туган-Барановський, розглядають кредитні спілки як кооперативи, як неприбуткові організації (Б. Дадашев), як фінансового посередника (М. Савлук), як певний вид громадської організації (В. Зіновійчук), як фінансова установа (згідно ЗУ «Про кредитні спілки»).

На нашу думку, у даних визначеннях недостатньо відображено сутнісні та змістовні характеристики кредитної спілки, як об'єкта, отже поняття «кредитна спілка» має відображати основні особливості такого об'єднання, як кооперативної організації й одночасно фінансової установи, мета якої не передбачає отримання прибутку.

Таким чином, розгляд різних поглядів на поняття дозволяє зробити висновок, що кредитна спілка являє собою певну форму об'єднання осіб (як фізичних, так й юридичних) згідно їх спільним інтересам в фінансову установу, сформовану на засадах кооперації, мета якої задовольнити потреби всіх її членів шляхом залучення коштів та особистісних заощаджень з метою надання послуг взаємного кредитування учасникам спілки.

Слід зазначити, що будь-яка організація функціонує спираючись на певні принципи діяльності. Так, вітчизняні вчені визначають такий перелік основних принципів функціонування кредитної спілки, як: дотримання добровільного характеру членства у спілці, рівні права кожного члена кооперативу, участь всіх членів в капіталі організації, наявність відповідальності за зобов'язаннями й неприпустимість прерогативи в отриманні кооперативом надмірних сум прибутків. Також, зарубіжними вченими доповнено цей перелік принципами самодопомоги, самовідповідальності, самоуправління, самостійності та само ревізії.

Загальними принципами, обов'язковими для реалізації усіма кредитними спілками, є:

- взаємодопомога, що означає об'єднання суб'єктів, що у подібних умовах, та його фінансових ресурсів до створення спільними зусиллями підприємства ї, учасники якого приймають взаємні зобов'язання;

- самоврядування, тобто, порядок, у якому засновники самі встановлюють і регулюють внутрішні взаємини в організації, захищаючи її цим від стороннього впливу. Пайовики самостійно визначають структуру та компетенції керівних органів товариства, предмет діяльності. При цьому діє тверде правило – один учасник має при голосуванні один голос;

- взаємна відповідальність – принцип організації, у якому члени кредитної спілки несуть спільну і солідарну відповідальність за діяльність спілки;

- кооперативна ідентичність, тобто, встановлюваний взаємний зв'язок між учасником та кредитною спілкою. З одного боку, він виступає засновником, співвласником спілки, з іншого – споживачем чи користувачем продукту своєї діяльності;

- добровільність, яка передбачає свободу прийняття рішення індивідумом про наявність зобов'язань та отримання прав при вступі в кредитну спілку;
- відкритість, яка виявляється у праві стати засновником кредитної спілки кожного, хто визнає законодавчі та статутні положення спілки, незалежно від соціального статусу, професії, політичних поглядів тощо;
- локальна та регіональна орієнтація діяльності, що означає обмеження географічної сфери діяльності кредитної спілки з метою найповнішого обліку потреб своїх засновників;
- взаємодоповнюваність – має на увазі, що кредитні спілки при вирішенні своїх численних питань, частина з яких потребує високого професіоналізму, передають їх інститутам інших рівнів [9, с. 175-176].

В даний час популярність кредитних спілок зростає, проте кредитні спілки все ще проходять етап розвитку та становлення на фінансовому ринку України і на даний момент вони є недостатньо затребуваними. Нині кредитні спілки та інші небанківські організації займають лише близько 2% ринку [10, с.16]. Сьогодні кредитні спілки – практично єдина в Україні форма фінансової організації, де громадяни можуть швидко і без великих проблем, пов'язаних зі збором різних документів отримати відносно недорогий кредит.

В Україні кредитні спілки вперше з'явилися ще у середині XIX століття. Вже тоді вони показали свою високу ефективність у вирішенні проблем рядових членів співтовариства, оскільки, на відміну більшості інших фінансових інститутів, кредитні спілки створюються з урахуванням добровільного об'єднання покупців, безліч не мають на меті отримання прибутку. Новий етап розвитку кредитних спілок розпочався з 1993 року, коли було прийнято «Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні». У 1994 р. було створено Національну Асоціацію кредитних спілок України, яка на сьогоднішній день об'єднує близько 150 кредитних спілок, членами яких є понад 500 тис. громадян нашої країни [11, с.56].

Кредитні спілки є не лише фінансово-кредитними установами, а й громадськими організаціями, які можуть найефективніше вирішувати суспільні

проблеми, брати участь у фінансуванні та організації важливих гуманітарних програм та соціальних проектів [12, с.67].

В. Паладінов зазначає, що величезна перевага кредитних спілок полягає у тому, що таку організацію може створити фактично будь-яка людина у будь-якому населеному пункті. Банки ж, не відкриватимуть відділення у кожному селі, розраховуючи залучити десяток клієнтів. Тому потенціал зростання кредитних спілок є величезним [13].

Кредитні спілки за своєю сутністю є об'єднанням людей, об'єднаних бажанням допомогти один одному, та, надаючи допомогу іншим учасникам, вони допомагають й собі. Таким чином, принцип самопомоги у діяльності кредитних спілок наповнюється також й фінансовим змістом. Перелік основних ознак кредитних спілок представлено на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Основні ознаки кредитної спілки

Джерело: створено автором за джерелами [16, с.131]

Таким чином, головним призначенням діяльності кредитної спілки є надання можливості членам цієї спілки швидко отримати кредитні ресурси на вигідних для них умовах.

Говорячи про функції кредитних спілок, Ю. Габдулліна вважає, що діяльність кредитних спілок має бути спрямована виключно на надання фінансових послуг фізичним особам, членам КС, профспілкам та їх об'єднанням, а не на залучення коштів фізичних осіб для кредитування юридичних [14].

Основна діяльність кредитних спілок спрямована на організацію соціальної взаємодопомоги та підтримки громадян, без мети отримання прибутку. Кредитні спілки організують фінансову взаємодопомогу шляхом задоволення потреб своїх членів у послугах заощадження коштів та отримання кредитів. Право отримання послуг кредитного союзу мають лише його члени. Кредитні спілки заохочують заощадження громадян, встановлюючи компенсаційні виплати (відсотки) на вклади та надають за рахунок цих вкладів кредити для своїх членів. Відсотки користування кредитом є джерелом компенсаційних виплат вклади. Дохід, отриманий від надання послуг своїм членам, не стає прибутком кредитної спілки, а розподіляється між її членами, пропорційно до їх пайових внесків (вкладів) [15, с. 37].

Кредитна спілка – наймасовіша з кооперативних організацій населення. Особлива привабливість кооперативного кредиту обумовлена кількома обставинами. По-перше, на відміну від банків, що дотримуються принципу комерційної таємниці (у тому числі у відносинах зі своїми вкладниками), а отже, вкладників, що ставлять у становище статистів, ніяк не впливають на комерційну діяльність цієї установи, кредитні спілки припускають демократичний принцип організації управління, абсолютну транспарентність здійснення фінансових операцій. По-друге, організація кредитної спілки дозволяє її членам ефективно зберігати свої кошти, а комерційний прибуток, що формується за рахунок обслуговування насамперед пайовиків, йде в тому числі на збільшення спочатку вкладених ними коштів. По-третє, актуальність кредитної спілки зумовлена необхідністю збереження альтернативної банківської кредитної системи, що

розширює можливість доступу громадян та кооперативних об'єднань до кредитних ресурсів.

Справа в тому, що потенційні підприємці, які не мають заставного майна, та кооперативні об'єднання не користуються довірою на ринку капіталу та отримують позики на короткий термін та під високий відсоток. Це своє чергу послаблює соціальний механізм рекрутування ринку нових суб'єктів [13].

Таким чином, кредитна спілка являє собою певну форму об'єднання осіб (як фізичних, так й юридичних) згідно їх спільним інтересам в фінансову установу, сформовану на засадах кооперації, мета якої задовольнити потреби всіх її членів шляхом залучення коштів та особистісних заощаджень з метою надання послуг взаємного кредитування учасникам спілки. Розвиток кредитних спілок в Україні має величезний потенціал на ринку фінансових послуг.

1.2 Особливості функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку

З кожним роком функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку як форма об'єднання людей з метою організації фінансової взаємодопомоги набуває все більшої популярності. На території України спостерігається активне зростання чисельності кредитних спілок та членів, що перебувають у них, як фізичних, так і юридичних осіб.

Такий факт пояснюється тим, що кредитна спілка є більш доступним та прибутковим засобом збереження та примноження особистих заощаджень чи отримання позик, ніж інші фінансові та кредитні організації. Крім того, кожен член спілки має можливість брати активну участь в управлінні ним, тож діяльність кредитних спілок викликає у населення довіру.

Діяльність кредитних спілок унікальна та має низку особливостей та відмінностей від діяльності банків та мікрофінансових організацій. Основні відмінності можна згрупувати таким чином (рис. 1.2).

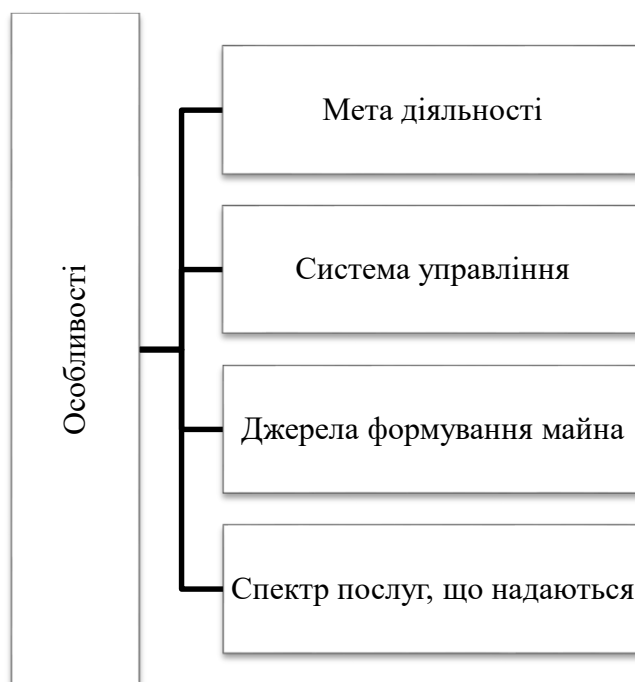

Рисунок 1.2 – Групування основних особливостей діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку

Джерело: створено автором за джерелами [17, с. 7-8]

Управління кредитною спілкою виходить з принципу «один член – один голос». Таким чином, при прийнятті рішень усі члени зрівняні у правах незалежно від того, скільки коштів вкладено в спілку кожним учасником.

Члени кредитної спілки самостійно формують органи управління організацією, які обираються зі складу учасників: правління кредитної спілки, наглядова рада кредитної спілки, комітет із позик, причому два останні працюють на добровільних засадах. Усі органи діють виключно на користь учасників спілки.

Якщо комерційні фінансові інститути створюються виключно для одержання прибутку, то метою кредитної спілки є задоволення фінансових потреб її членів. Зазвичай виникає ситуація, коли попит та пропозиція на кредитно-ощадні послуги зрівнюються, і кредитна спілка не одержує прибутку зі своєї діяльності [18, с. 290].

У той самий час законодавство дозволяє кредитним спілкам, у разі виникнення в них доходу, розподіляти його за підсумками року між учасниками, використовувати зниження процентів за позиками і збільшення відсотків за

заощадженнями чи спрямовувати на розробку та впровадження будь-яких нових продуктів, що надаються спілкою.

Рішення щодо розподілу доходу мають право приймати лише загальні збори учасників кредитної спілки.

Наступна важлива відмінність – у джерелах формування майна у кредитних спілках, банках та мікрофінансових організаціях. У кредитних спілках майно формується за рахунок внесків членів, а також залучення їх особистих заощаджень. Статутний капітал кредитної спілки складається з величини вкладів її учасників і визначає мінімальний розмір майна, що гарантує інтереси її кредиторів [19, с. 27]. Як приклад залучених коштів можна назвати депозити (вклади) населення.

Діяльність кредитної спілки полягає в основі своєї залучення особистих заощаджень учасників та видачі їм позик. Також для підтримки фінансової стійкості та виконання нормативів, встановлених у законах, кредитна спілка має право розміщувати частину своїх коштів у спілках другого рівня та державних цінних паперах.

Основні особливості функціонування кредитних спілок визначено також Міжнародною радою кредитних спілок (WOCCU) – це глобальна торгова асоціація та агентство розвитку для кредитних спілок та кооперативів. Світова мережа включає 58000 кредитних спілок у 96 країнах світу, які обслуговують більш ніж 178 мільйонів людей. WOCCU просуває сталий розвиток кредитних спілок та інших кредитних кооперативів у всьому світі, надаючи людям доступ до високоякісних та доступних фінансових послуг. WOCCU підтримує більше ніж половину світових кредитних об'єднань та міжнародних організацій та працює з національними урядами для вдосконалення законодавства, контролю та нагляду.

Дорожні карти, розроблені WOCCU, надають нові інструменти та технології для посилення фінансової підтримки кредитних спілок та удосконалення управління та підвищення їх охоплення. WOCCU завжди працює безпосередньо з органами влади для покращення можливості регулювання ринку. Дорожні карти, розроблені фахівцями WOCCU, перейняли близько 6 мільйонів людей у 17 країнах.

Відповідно до базових принципів, що лежать в основі контролю кредитних спілок, розроблені WOCCU відносяться такі [20]:

- кредитні спілки є недержавними організаціями, отже вони можуть проводити операції вільно від урядових втручань;
- роль органів влади для кредитних спілок є законодавчою, регуляторною та наглядовою;
- кредитні спілки повинні регулюватися структурою, відповідальною за фінансовий сектор.

Регулювання кредитних спілок має додаткові відмінності від регулювання банків, а також від спеціалізованих мікрокредитних організацій [21, с. 186]. Так, законодавство, призначене для регулювання діяльності комерційних банків, не підходить для кредитних спілок, мета яких полягає у забезпеченні фінансовими послугами членів, які є учасниками, позичальниками та позикодавцями. На відміну від комерційних банків кредитні спілки утворюються особами, які не мають доступу до фінансових послуг, які об'єдналися разом, щоб подолати провал ринку. Як слідство, вони мають обмежену можливість збільшити початковий капітал.

Кредитні спілки не мають такого ж доступу до ринку капіталу, як банки. Як некомерційна організація кредитні спілки не мають зовнішніх акціонерів, а навпаки, учасники спілок самі одержують послуги. Кредитні спілки управляється радою директорів, демократично обраними членами спілки, у якій обліковується кожен голос. Кредитні спілки беруть участь у крос-гарантіях з іншими кредитними кооперативами. Законодавству слід визнати, що це не є порушенням антимонопольного регулювання, а є співпрацею кредитних спілок у неконкурентних рамках.

У кращій практиці зарубіжних країн кредитні спілки, як правило, не «домовляються» про злиття, в якому ціна знаходиться за межами балансової вартості часток, а у разі добровільної ліквідації кредитні спілки компенсують членам лише вартість їх початкових вкладень.

Більшість нормативних актів для спілок (без специфікації) обмежені у застосуванні до кредитних спілок вимогами до органів управління, правилами

реєстрації та просування спілок. Нормативні акти для спілок у загальному випадку охоплюють сільськогосподарські, споживчі, розподільчі та виробничі спілки. Вони є недостатніми для кредитних спілок, тому що на відміну від інших спілок:

- кредитні спілки добровільно залучають заощадження від своїх учасників;
- кредитні спілки підтримують капітал, який складається в основному з накопичених резервів та нерозподілених доходів від операцій;
- кредитні спілки спеціалізуються на фінансовому посередництві, яке зобов'язує дотримуватися фінансових стандартів та підлягає нагляду;
- кредитні спілки вимагають доступу до механізмів ліквідності центрального банку, а також платіжним та кліринговим механізмам.

Враховуючи зростаючий інтерес до діяльності мікрофінансових інститутів, останнє десятиліття країни активно ухвалюють нормативні акти щодо діяльності мікрофінансових інститутів, зокрема, й кредитних спілок. Оскільки кредитні спілки, що залучають заощадження, і тільки видають позики працюють на одному ринку для громадян, які не мають доступу до фінансових послуг, – політики часто помилково вважають, що єдина нормативна база для всіх типів мікрофінансових інститутів достатня для задоволення потреб кредитних спілок.

Кредитні спілки є частиною інституту мікрофінансування з тими відмінностями, що:

- кредитні спілки надають широкий перелік фінансових послуг крім кредитування;
- кредитні спілки залучають заощадження своїх учасників у більшому масштабі;
- кредитні спілки мають ради, обрані з числа членів з розрахунку: один голос одного члена;
- кредитні спілки належать приватним особам, у рівних частках.

Особливість організації діяльності кредитної спілки, як фінансового інституту та здійснення нею операцій представлена на рис. 1.3.

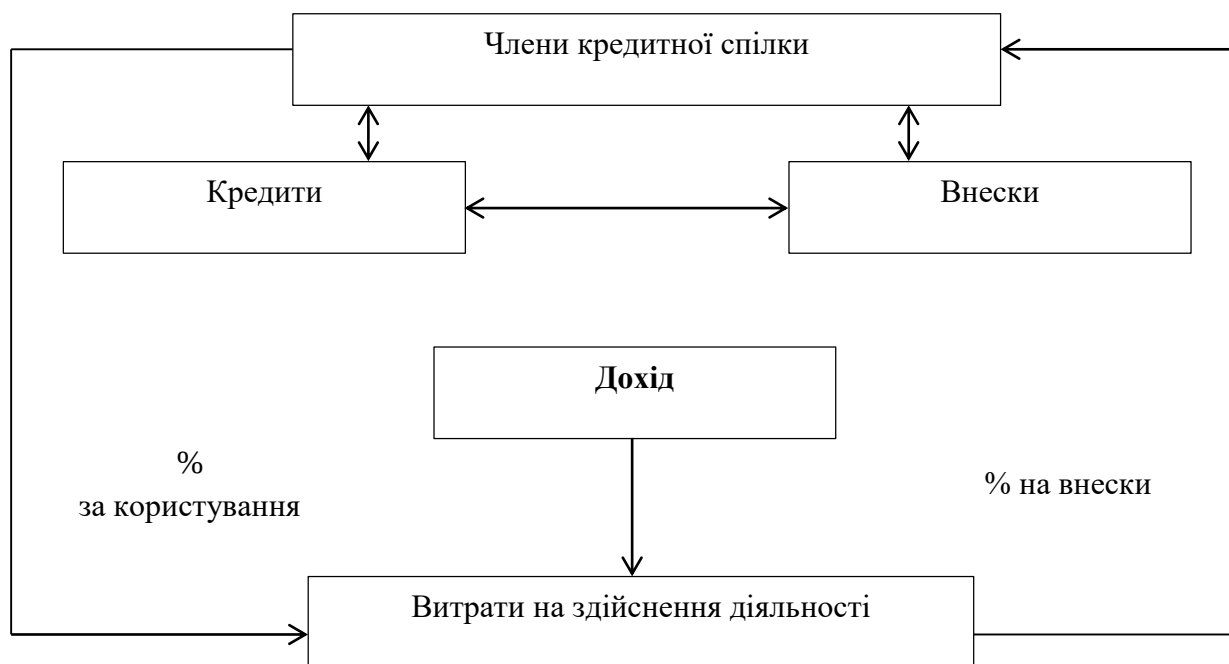

Рисунок 1.3 – Особливості фінансового механізму організації діяльності кредитної спілки

Джерело: створено автором за джерелами [22, с. 35]

Таким чином, в сфері діяльності некомерційних організацій є досить актуальною тема функціональної ролі формування фінансового механізму, отже для кредитних спілок необхідно організувати такі процеси, як фінансове планування, фінансовий облік, фінансовий контроль та регулювання діяльності.

Основна особливість діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг полягає у тому, що вони є вузько спеціалізованими організаціями, щодо напрямів використання ними накопичених ресурсів та грошових фондів, що є свідченням неприбутковості кредитних спілок. Головна мета кредитних спілок полягає у наданні кредитних й ощадних послуг лише учасникам цієї спілки. Відповідно до законодавства, чисельність учасників кредитної спілки не повинна бути меншою за 50 осіб. Для даних осіб мають бути характерні такі ознаки:

- наявність спільного місця роботи або навчання;
- належний характер діяльності однієї спілки або об'єднання;
- учасники мають проживати в одному населеному пункті: село, селище, район;

– учасники мають членами однієї будь-якої іншої громадської чи релігійної організації [23, с. 103-104].

Слід зазначити, що в світовій практиці мета створення кредитних спілок учасниками полягає у створенні організаціями умов надання захисту громадянам в фінансовій та соціальній сферах; й лише опосередкована мета створення об'єднання – взаємне кредитування.

В американській та європейській практиці виділяють дві основні моделі організації діяльності кредитних спілок. Так, для європейських кредитних спілок характерною є орієнтація на об'єднання не тільки фізичних ресурсів, й також юридичних, а для американської моделі характерне об'єднання лише фізичних ресурсів з метою надання взаємодопомоги учасниками спілки. В будь-якому випадку, основна мета діяльності кредитних спілок полягає у недопущенні монополізації ринку фінансових послуг в країні з боку банківських установ й формування умов для надання ефективного захисту громадянам на фінансовому ринку.

Таким чином, на сьогоднішній день багато країн, що розвиваються, і країни з перехідною економікою, зокрема, й Україна, розглядають питання щодо запровадження регулюючих положень у мікрофінансовій сфері. Прийняті рішення значною мірою залежать від місцевих умов, проте всі країни сходяться на тому, що діяльність кредитних спілок на фінансовому ринку є перспективним напрямом розвитку ринку фінансових послуг для населення та малого бізнесу.

1.3 Державне регулювання діяльності кредитних спілок в Україні

Діяльності кредитних спілок, як одному з видів небанківських кредитних організацій як правило, не приділяють багато уваги при складанні різноманітних рейтингів, оглядів, нормативів, проте кредитні спілки, будучи законними представниками фінансового ринку України, мають певні переваги в порівнянні з

банками, зокрема, більшу гнучкість у відносинах з клієнтами. Саме тому їхня діяльність у сучасних умовах породжує зростаючий інтерес з боку населення та держави.

Світовий досвід діяльності кредитних спілок демонструє високу ефективність цієї організаційно-правової форми під час вирішення проблем фінансового забезпечення діяльності громадян та суб'єктів малого підприємництва. Регулювання діяльності кредитних спілок здійснюється у рамках спеціальних законодавчих актів. Легітимного характеру діяльності установи кредитна спілка набуває після їх реєстрації у відповідному реєстрі з видачею свідоцтва.

Як показує міжнародний досвід, розвиток кредитної спілки може стати одним із способів вирішення проблеми задоволення платоспроможного попиту населення та малого бізнесу на фінансові послуги. У окремих країнах фінансові кооперативи надають до 80% мікрофінансових послуг [24, с. 46].

Кредитні спілки створюються та діють на демократичних засадах самоврядування та взаємодопомоги. Їхня позитивна роль у розвитку економіки та суспільства в цілому визначається наступними обставинами:

1) у своїй діяльності вони орієнтуються на забезпечення доступу до фінансових послуг там, де традиційні фінансові інститути функціонують неефективно через значні питомі витрати на виконання операцій з дрібними вкладниками та позичальниками;

2) діяльність кредитних спілок спрямована на збільшення добробуту своїх учасників (оскільки спілки створені ними та належать їм) та, як наслідок, сприяє зростанню добробуту суспільства в цілому;

3) здійснюючи фінансування реального сектора економіки, кредитні спілки реалізують важливі соціальні функції, а саме: формування нових робочих місць, боротьба з бідністю, збільшення платоспроможного попиту, навчання ведення бізнесу, тому розвиток їх діяльності особливо актуальний у регіонах, віддалених від головних фінансових центрів;

4) кредитні спілки активізують безробітних та малозабезпечених людей, які існують на допомогу від держави, до відкриття власної справи, що не лише знижує

соціальні зобов'язання бюджету, а й збільшує податкові відрахування від приватного бізнесу та суб'єктів фінансового ринку;

5) значним системним ефектом діяльності кредитної спілки є зменшення частки тіньового капіталу та, відповідно, підвищення рівня прозорості бізнесу, формування позитивної кредитної історії у мікропідприємств, що в міру збільшення розмірів бізнесу спрощує залучення фінансування на фондовому ринку та довгострокових кредитів у банках;

6) не менш істотна та стабілізуюча макроекономічна функція кредитних спілок – створення конкурентного середовища на ринку фінансових послуг, формування передумов зниження вартості кредитних послуг рахунок антимонопольного чинника;

7) розвиток кредитних спілок сприяє формуванню середнього класу в нашій країні, що, своєю чергою, має безпосереднє відношення до фундаментальних процесів у трансформації української економіки. У ринковій економіці середній клас – найважливіший платник податків, від його стану залежить інвестиційна, і навіть економічна активність, наповнення державного бюджету, здійснення державних соціальних програм. Середній клас є найважливішим споживачем виробленої країни продукції, що забезпечує підтримку всього економічного обороту. Як свідчить Т. Кізима, вектор стратегічного спрямування розвитку України багато в чому обумовлюється тим, як буде вирішено соціальні проблеми у суспільстві, зокрема проблема розвитку середнього класу [25, с. 62].

Кредитні спілки – це одна з форм кредитних кооперацій. За своєю сутністю кооперація (від латинського «cooperation» – «співробітництво») – особлива форма організації праці, функціонування якої передбачає, що багато громадян разом беруть участь в одному чи в різних процесах праці, пов'язаних між собою; передбачає співробітництво, об'єднання, співпрацю, спільну дію тощо [26, с. 87].

Так, на діяльність кредитних спілок в Україні поширюється Закон України «Про кооперацію». У відповідності до ЗУ «Про кооперацію» кооперацію слід вважати системою, до складу якої входять кооперативні організації (кооперативи та об'єднання), які створені з метою задовольнити економічні, соціальні й інші

потреби ґрунтуючись на поєднанні їх особистих а також колективних інтересів, що передбачає поділ між учасниками кооперації ризиків діяльності, витрат та доходів, розвиток самоорганізації, системи самоуправління й здійснення самоконтролю діяльності [27].

Наявність різних форми кооперації дозволяє громадянам брати участь в системі кредитних, страхових й інших видах підприємницьких відносин з метою задовольнити потреби всіх членів створених кооперативних організацій в країні [28, с. 7–10].

Основне завдання кооперації полягає у вирішенні таких завдань:

- забезпечувати можливості підвищити життєвий рівень членів кооперативу, надання захисту їх майнових та соціальних прав та інтересів;
- створити систему надання економічної та соціальної самопомоги населенню й суб'єктам господарювання;
- залучити в виробництво продуктів, товарів, робіт, надання послуг, додаткові трудові ресурси, підвищити трудову та соціальну активність населення країни;
- створити й розвивати інфраструктуру, що необхідна для забезпечення функціонування кооперативів, мета яких полягаю у забезпеченні зростання фінансово-матеріального добробуту членів й задоволенні потреби населення в певних товарах та послугах;
- сприяти досягненню сталого розвитку й становленню основних засад побудови демократичного суспільства в країні [27].

Основний закон, що регулює діяльність кредитних спілок на фінансовому ринку України – Закон України «Про кредитні спілки» № 2908, який встановлює низку обмежень щодо видів господарської діяльності кредитної спілки, та передбачає їх можливість у таких видах діяльності:

- приймання вступних й обов'язкових пайових й інших внесків членів кредитної спілки;

- надавання кредитів своїм членам спілки, й також невеликим сільськогосподарським, фермерським господарствам й приватним підприємствам, що знаходяться у власності цієї кредитної спілки;
- залучення на договірних умовах внесків (вкладів) членів спілки на депозитний рахунок, що може здійснюватися в готівковій та безготівковій формі;
- розміщення тимчасово вільних сум коштів на депозитному рахунку у банківських установах та (або) рахунках об'єднанні кредитних спілок;
- придбання державних цінних паперів й паїв кооперативних банків спілкою;
- залучення на договірних умовах кредитів банків, кредитів об'єднаних кредитних спілок, коштів інших установ або організацій з метою подальшого надання членам кредитних коштів;
- надання кредитів іншим функціонуючим на ринку кредитним спілкам тощо [29].

Таким чином, законодавчо закріплена досить вузька спеціалізація діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг. Для кредитних спілок обмежено можливі напрями залучення й подальшого використання заощаджених нею фінансових ресурсів й обумовлено необхідність надання кредитних та депозитних послуг лише для власних членів.

На нашу думку, норми закону № 2908 «Про кредитні спілки» недосконалі, адже в них не надано чіткого визначення щодо організаційно-правової форми діяльності кредитних спілок, адже містять трактування, кредитної спілки, як неприбуткової організації, заснованої фізичними особами або професійними спілками чи об'єднаннями на засадах кооперації з метою задовольнити потреби членів спілки щодо взаємного кредитування й надання інших фінансових послуг через об'єднання грошових внесків всіх членів кредитних спілок [29].

В той же час, нормами Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (зареєстрованим за № 2664-III) визначено, що кредитна спілка – це фінансова установа, яка функціонує на ринку поряд з банківськими установами, ломбардами, довірчими товариствами,

лізинговими компаніями, страховими компаніями й іншими видами юридичних осіб, виключний вид діяльності яких полягає в наданні громадянам фінансових послуг, в таких випадках, що прямо визначені нормами законодавства, – а також низки інших послуг (фінансових операцій), що пов’язані з наданням населенню фінансових послуг на ринку капіталу [30].

Також, у ч. 3 ст. 21 Закону України № 2908 зазначено, що сума нерозподіленого доходу, який залишився у розпорядженні кредитних спілок згідно підсумків фінансового року її діяльності, може бути розподілений згідно рішення, прийнятому загальними зборами, зокрема, розподіл між учасниками кредитної спілки, у частках, пропорційних розміру пайових внесків учасників спілки, здійснених у вигляді відсотків. Так, у відповідності з ч. 1 ст. 23 Закону України «Про кредитні спілки» сума внесків всіх членів кредитних спілок, розміщені на депозитних рахунках, й суми нараховані як відсотки на ці грошові кошти, а також пайові внески та плата (проценти) за них, є власністю учасників кредитної спілки, що належить їм згідно праву на приватну власність [29; 31].

Пунктом 5 ч. 1 ст. 1 Закону України № 2664 визначено перелік фінансових послуг, як операцій здійснених з фінансовими ресурсами та активами, які можуть здійснюватися кредитною спілкою з метою отримати прибуток або зберегти реальну вартість фінансових активів, які в розпорядженні кредитної спілки [30].

Крім того, на діяльність кредитних спілок поширюються норми Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 1702-VII (зокрема, п. 25 ч. 1 ст. 1), який встановлює, що до неприбуткових організацій належать такі юридичні особи (за виключенням державних органів, установ державної власності, органів державного та місцевого управління), які не є за своєю сутністю фінансовими установами, що створені з метою з метою запровадити наукову, освітню, культурну, оздоровчу, екологічну, релігійну, благодійну, соціальну, політичну та іншу діяльність з метою задовольнити потреби й інтереси громадян в тих межах,

що визначені в законодавстві України, не маючи на меті отримання вигоди у вигляді прибутку [32].

Таким чином, якщо розглядати вищезазначені норми діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг не повною мірою відповідає змісту та сутнісним характеристикам поняття організацій, які здійснюють некомерційну діяльність та є неприбутковими установами. Адже, отриманий в процесі комерційної діяльності прибуток, кредитна спілка розподіляє між всіма своїми членами [33].

Крім того, варто відзначити, що у процесі створення кредитних спілок, який відбувається у порядку, який визначений Законом України № 2908, спілка не може дотримуватися всіх вимог, встановлених пунктами 133.4.1 та 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України щодо одночасного дотримання відповідності всім нормативним вимогам про створення кредитної спілки, як організації, у тому порядку, який визначений Законом України «Про кредитні спілки», й також не відповідає забороні розподіляти отримані доходи (прибуток кредитної спілки) чи його частини між всіма засновниками (учасниками), членами такої кредитної спілки, працівниками (за виключенням оплати праці та нарахування ЄСВ), членами органів управління спілки й іншими пов'язаними з ними особами.

Таким чином, не можна визнати кредитні спілки як неприбуткові організації, спираючись на норми, визначені Податковим кодексом України, отже кредитні спілки не підлягатимуть включенню них до Реєстру неприбуткових організацій України. Крім того, визначено, що кредитні спілки, з погляду на їх діяльність як фінансових установ, у яких виключний вид діяльності полягає в наданні громадянам фінансових послуг, відносяться до платників податку на прибуток в тому порядку, який встановлено III розділом Податкового кодексу України [32].

Як вважають фахівці, метою функціонування та розвитку кредитних спілок в Україні є формування взаємопов'язаної кооперативної мережі, що належить своїм учасникам, керованої та контролюваної ними, здатної надавати безпечні та рентабельні фінансові послуги, а також здійснювати навчання самоврядуванню та основним принципам розвитку кооперації: взаємодопомоги, персональної та колективної відповідальності всіх учасників спілки.

Пріоритетами розвитку кредитних спілок є стабільний, довгостроковий та поступальний розвиток, забезпечення доступними фінансовими послугами всіх своїх членів – фізичних осіб, індивідуальних підприємців, малих та середніх підприємств, а також підвищення їх фінансової грамотності, участь у соціально-економічному благоустрої своїх територій. Таким чином, кредитна спілка означає колективну роботу для взаємної вигоди.

Система кредитних спілок в нашій країні все ще переживає період формування та подолання таких складнощів, як відсутність єдиного підходу до розробки стратегії кооперативного кредитування, слабка інституційна розвиненість суб'єктів кредитних спілок, відсутність стандартів їхнього функціонування. Крім того, для діяльності кредитних спілок характерна недостатня фінансова, ресурсна, матеріальна та технічна база, територіальна нерівномірність розвитку, високі ризики, а також тенденція до скорочення кількості діючих спілок. Це пов'язано зі слабким законодавчим та нормативним забезпеченням їхньої діяльності, що є наслідком відсутності збалансованої системи регулювання їхньої діяльності з боку держави. Отже, нормативна база діяльності кредитних кооперативів потребує подальшого розвитку та систематизації.

Висновки по розділу 1

Аналіз наукових та нормативних джерел дозволив виявити, що кредитна спілка являє собою певну форму об'єднання осіб (як фізичних, так й юридичних) згідно їх спільним інтересам в фінансову установу, сформовану на засадах кооперації, мета якої задовольнити потреби всіх її членів шляхом залучення коштів та особистісних заощаджень з метою надання послуг взаємного кредитування учасникам спілки. Розвиток кредитних спілок в Україні має величезний потенціал на ринку фінансових послуг.

Головна мета кредитних спілок полягає у наданні кредитних й ощадних послуг лише учасникам цієї спілки. Відповідно до законодавства, чисельність учасників кредитної спілки не повинна бути меншою за 50 осіб. Основна особливість діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг полягає у тому, що вони є вузько спеціалізованими організаціями, щодо напрямів використання ними накопичених ресурсів та грошових фондів, що є свідченням неприбутковості кредитних спілок.

Нормативно-правова база, що регулює діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг України представлена нормами закону № 2908 «Про кредитні спілки», нормами Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Податковим та Господарським кодексом України тощо.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

2.1 Сучасний стан розвитку кредитних спілок в Україні

Діяльність кредитних спілок відіграє дуже важливу роль в процесі підвищення рівня доступності отримання фінансових послуг широкими верствами населення й підвищення рівня фінансової грамотності громадян. Кредитні спілки – дієвий інструмент, що дозволяє підвищувати економічний добробут населення країни. Діяльність кредитних спілок, як й банків й страхових компаній, є високо ризикованою, адже кредитні спілки функціонують на фінансовому ринку, залучаючи та розміщуючи кошти їх членів. До основних ризиків у діяльності кредитної спілки відносяться такі, як кредитні ризики, ризики втрати ліквідності й операційні ризики.

Слід відзначити, що сьогодні для України характерним є те, що обсяги активів кредитних спілок значно нижчі загальних обсягів активів банківських установ (їх частка становить лише 0,4%), в той же час такі установи здійснюють обслуговування значної кількості їх членів та мають значний потенціал до досягнення подальшого розвитку діяльності та зростання.

В загальній системі кредитних спілок на ринку також здійснюють діяльність об'єднані кредитні спілки (ОКС), що виконують функцію своєрідних центрів підтримки рівня ліквідності з метою задовольнити короткострокові потреби кредитних спілок України в залученні фінансових ресурсів.

Слід зазначити, що регулювання ОКС здійснюється відповідно до вимог до функціонування кредитних спілок в Україні, отже їх діяльність підпорядкована тим самим правилам та фінансовим нормативам. Зараз в Україні створено та

функціонує дві ОКС, які сформовано на основі їх членства у національних асоціаціях кредитних спілок [34, с. 42]:

1) «Українська об'єднана кредитна спілка» (УОКС), створена на основі на Всеукраїнської асоціації кредитних спілок (ВАКС);

2) «Об'єднана кредитна спілка НАКСУ» (ОКС НАКСУ) на базі членства кредитних спілок у Національній асоціації кредитних спілок України (НАКСУ).

Початком зародження ринку кредитних спілок в Україні з набуттям незалежності у 1992 році, а найбільший свій розвиток кредитні спілки досягли в 2008 році, коли їх кількість склала 32829 одиниць, а членами кредитних спілок були 2,7 млн. громадян, обсяг активів спілок становив більше ніж 6 млрд. грн. Фінансова криза 2008–2009 років на світовому ринку вплинула на зниження показників діяльності спілок: суттєво зменшились обсяги активів так членів кредитних спілок. А починаючи з 2010 року почалось відновлення ринку кредитних спілок в Україні [35, с. 106].

Неготовність фінансового ринку України до впливу кризових явищ, здійснення неефективного державного нагляду за функціонуванням кредитних спілок, й відсутність дієвих інструментів, необхідних для відновлення платоспроможності та фінансової стійкості кредитних спілок посилили негативний вплив економічних процесів на розвиток кредитних спілок на вітчизняному ринку. Так, протягом 2018-2022 років у Державному реєстрі фінансових установ зазначено, що припинили свою діяльність більше ніж 230 кредитних спілок, які було виключено через порушення ними норм чинного законодавства в сфері надання фінансових послуг й недотримання ними встановлених фінансових нормативів [36].

Отже, на кінець 2022 року Державний реєстр фінансових установ налічував відомості про діяльність 337 кредитних спілок в Україні й ще 408 – це відокремлені підрозділи кредитних спілок. У порівнянні з показником попереднього року їх кількість значно зменшилася. Припинили функціонування 21 спілка (тобто 5,8%). Та, загалом, всі показники їх діяльності на фінансовому ринку України

продemonстрували зниження протягом 2020-2022 років, що вказує на негативні тенденції розвитку кредитних спілок в країні [36].

Сьогодні відзначається тенденція зменшення обсягів діяльності кредитних спілок на ринку України, що особливо проявляється порівняно з діяльністю банків, при цьому масштаби функціонування вітчизняних спілок, як правило, є значно меншими, ніж діяльність аналогічних установ в країнах Європейського Союзу.

Основні результативні показники функціонування кредитних спілок й динаміка їх основних показників представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка ключових показників функціонування кредитних спілок на фінансовому ринку України

Показники	2020	2021	2022	Відносна зміна, %	
				2021/2020	2022/2021
Кількість функціонуючих кредитних спілок на ринку	378	358	337	-5,3	-5,9
Загальна кількість членів спілок, тис. осіб	564,1	479,0	456,9	-15,1	-4,6
Кількість учасників КС, що мають грошові внески на депозитних рахунках спілок, тис. осіб	21,7	17,6	20,9	-18,9	18,9
Кількість учасників КС, в яких є діючі кредитні угоди, тис. осіб	134,3	118,2	115	-12	-2,7
Загальний обсяг активів КС, млн. грн.	2169,8	2218,4	2502,5	2,2	12,8
Обсяг капіталу КС, млн. грн.	1062,5	977,1	1081,6	-8,2	-10,7
Обсяг наданих кредитів, млн. грн.	1902,3	2018,0	2283,2	6,1	13,1
Обсяг внесків на депозитні рахунки, млн. грн.	937,0	1045,7	1208,6	11,6	15,6

Джерело: створено автором за джерелами[36]

Основними причинами зменшення показників діяльності кредитних спілок в Україні й зниження їх кількості на вітчизняному ринку фінансових послуг можна назвати такі:

- наявність негативних прогнозів щодо стабільності гривні, що стає причиною стрімкого відтоку депозитних вкладень;
- значне падіння купівельної спроможності громадян через військові події;
- відсутність у населення України у стабільності отримання ними доходів;
- очікування зниження суми реальної заробітної плати тощо [37, с. 58].

Сучасний етап розвитку кредитних спілок характеризується ускладненням процедури виходу кредитної спілки з фінансового ринку через відсутність детального врегулювання цієї процедури. Наявність такого підходу дозволяє кредитним спілкам, які недобросовісно здійснюють діяльність залишати фінансовий ринок не виконавши свої зобов'язання перед своїми членами та не повертати вклади учасникам. Крім того, в Україні відсутній механізм, який регулює гарантування грошових вкладів членам кредитних спілок.

Слід зазначити, що розподіл кредитних спілок за територіальною ознакою є неоднорідним. Так, до лідерів територій за показником розміру обсягів активів входять кредитні спілки, що функціонують в місті Києві й Київській області (обсяг активів становить 363,8 млн. грн.), Івано-Франківська область (обсяг активів складає 285,6 млн. грн.) та Львівська область (обсяг активів становить 246,6 млн. грн.) [37].

Важлива роль в аналізі діяльності кредитних спілок в Україні на фінансовому ринку належить проведенню дослідження розподілу їх за ознаками кількості членів й сегментами охоплення ринку (як співвідношенням активів до загального обсягу активів, що належать кредитним спілкам в Україні).

Загальна кількість учасників КС демонструє тенденцію до зменшення через, в першу чергу, вплив зменшення загальної кількості на ринку фінансових послуг кредитних спілок. Та, кредитні спілки, які залишились на ринку, не здатні

забезпечити зростання кількості членів загалом. Так, в цілому зараз 450 тис. громадян України є членами кредитних спілок. В той же час, активними можна назвати тільки 26% з них. Тобто, можна сказати, що фактично користувачами послуг кредитних спілок є тільки 119 тис. членів (з них 102 тис. є позичальниками, а 17 тис. осіб – вкладники). Існує тенденція до постійного зменшення кількості «активних» членів кредитних спілок, що демонструє інформація, представлена на рис. 2.1.

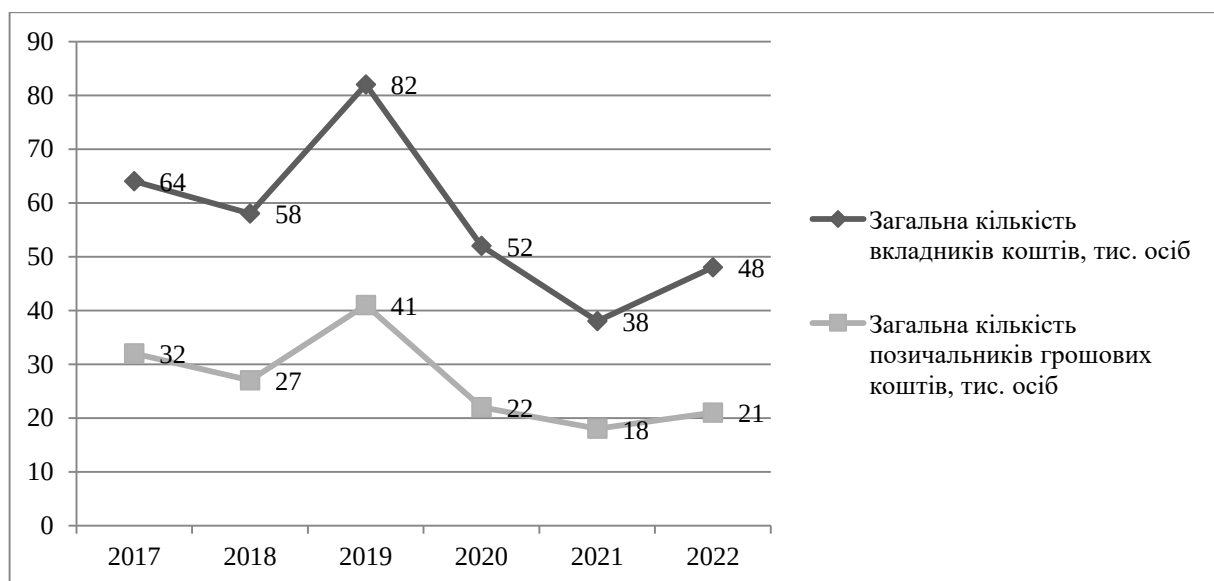

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості членів кредитних спілок (позичальників та вкладників коштів) у період 2017-2022 років

Джерело: створено автором за джерелами [37]

На сучасному етапі характерним є наявність нової тенденції – серед кредитних спілок починають з'являтися спілки, які можна віднести до нової категорії – дуже великих кредитних спілок, обсяги активів яких становлять більше ніж п'ять млн. грн., а й іноді й понад 10 млн. грн. наявність такої тенденції є свідченням того, що в Україні почався процес утворення нового типу професійних небанківських фінансово-кредитних установ – учасників фінансового ринку, в яких наявна значна потужна ресурсна база й, відповідно, вони здатні надавати широкий аспект послуг на фінансовому ринку в сфері залучення грошових вкладів й надання кредитних ресурсів. Отже, згідно результатам 2022 року, що характерно й для попередніх періодів, для більшості кредитних спілок в Україні (127 установ, тобто

53,6% всіх КС) кількість їх членів не перевищує тисячу осіб. Значною частиною всіх кредитних спілок на ринку України (101 установа, тобто 42,6% всіх спілок) об'єднано більше тисячі членів (іноді до 10 тис. громадян).

Наочно розподіл кредитних спілок згідно показнику кількості їх членів представлено на рисунку 2.2.

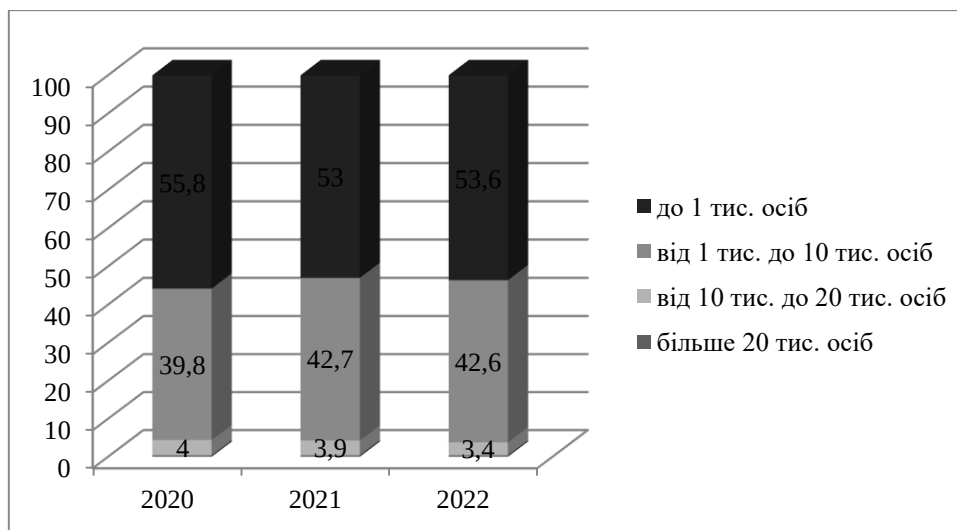

Рисунок 2.2 – Групи кредитних спілок на ринку України за показником кількості їх членів у 2022 році

Джерело: створено автором за джерелами[37]

Слід зазначити, що ринку діяльності кредитних спілок характерна досить сильна концентрація: питома вага п'яти більших спілок на ринку України займає 29,2% у загальному обсягу активів (близько 712,9 млн. грн.). Проте розглядаючи кількісний вимір діяльності кредитних спілок, слід зазначити, що переважна більшість спілок є саме невеликими кредитними установами: для більшої частини спілок (близько 80%) обсяг активів становить менше ніж 10 млн. грн., при цьому тільки 49 кредитних спілок в Україні мають обсяг активів більше ніж 10 млн. грн. (а сумарна сума активів становить понад 1,891 млрд. грн.).

Одна з ключових проблем у діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України полягає у відсутності точок для зростання та розвитку кредитних спілок, при цьому зустрічаються випадки швидкого зростання масштабів діяльності спілок за досить короткі періоди часу з малих організацій до досить великих установ через ризикову й непоміркувану їх політику з коштами вкладників

та з процентними ставками. Для малих кредитних спілок характерними надмірні постійні витрати діяльності, що кредитні спілки не здатні покрити, отже існує значний вплив кредитного ризику на отримання кінцевого фінансового результату, й також відсутні необхідні обсяги ресурсів, які організації мають направляти на технологічний розвиток своєї діяльності [38, с. 37].

В Україні у 2022 році загальна кількість громадян, які є членами кредитних спілок, склала 456,9 тис. осіб, тобто знизилась на 22,1 тис. осіб (або на 4,6%) порівняно з показником 2021 року. Крім того, відбулися значні зміни у загальній структурі громадян, які стали членами кредитних спілок. Таким чином, відбулось значне зменшення частки учасників КС, в яких діючі кредитні угоди з показника 118,2 тис. осіб до показника 115 тис. осіб й збільшився показник громадян, які внесли кошти на депозитні рахунки: з показника 17,6 тис. осіб до 20,9 тис. осіб. Наочно динаміку продемонстровано на рисунку 2.3.

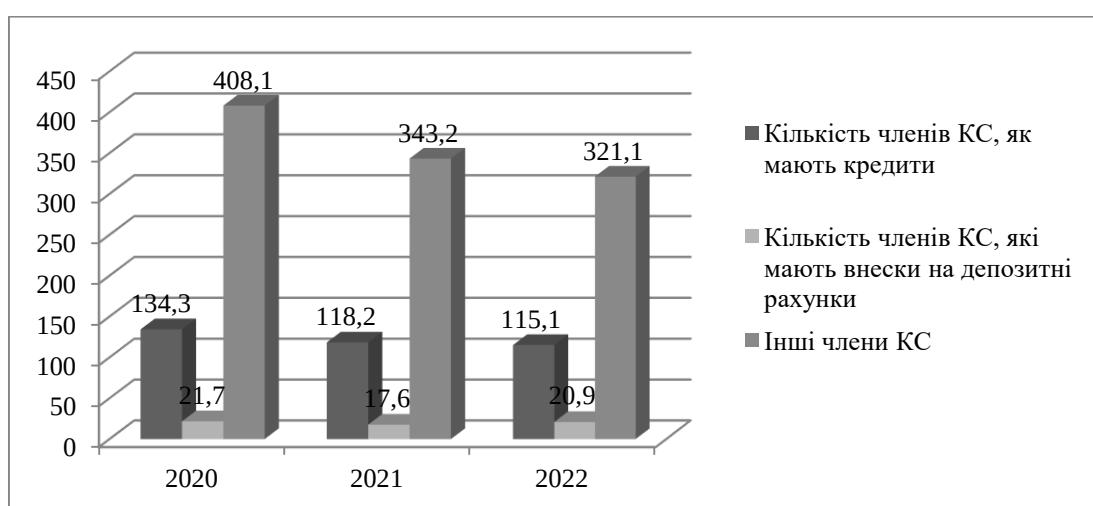

Рисунок 2.3 – Зміна кількості членів кредитних спілок України за період 2020-2022 років, тис. осіб

Джерело: створено автором за джерелами [37]

Згідно показнику тривалості надання позики, що видають кредитні спілки громадянам України, можна виділити групу короткотермінових, середньотермінових й довготермінових позик. Такий розподіл на групи позик згідно термінам отримання коштів у кредитних спілках, зумовлений тим фактом, що для кожної з групи позик на різні терміни кредитними спілками мають

формуватися різні умови застосовування кредитної політики. На процес встановлення терміну надання позик й умови їх отримання чинять вплив багато макроекономічних показників й тенденцій та прогнозів розвитку ринку фінансового ринку, й також умови й об'єктів надання кредитних коштів.

Згідно умовам діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг в Україні кредитні спілки мають право залежно від економічної ситуації та свого фінансового становища самостійно встановлювати строки з метою визначення позичок до певних строкових категорій. Відповідно, встановлюються процентні ставки для цих категорій та різні умови. Слід зазначити наявність досить широкого діапазону середньозважених ставок кредитних спілок. Так, близько половини кредитних спілок в Україні (більше 49,3%) пропонують укладення угод членам з розміром відсоткової ставки 30-50% на рік, а для третини вітчизняних кредитних спілок (понад 31,6%) – характерне надання кредитів під середньозважену ставку 40-50% на рік. Дані узагальнено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Групування кредитних спілок України за показником середньозважених відсоткових ставок за виданими членам кредитами

Відсоткові ставки	Кредитні спілки, що надають звіти, одиниць	Питома вага в загальній кількості функціонуючих кредитних спілок, %
До 10%	12	5,1
Від 10 до 20%	7	3
Від 20 до 30%	12	5
Від 30 до 40%	42	17
Від 40 до 50%	75	31,6
Від 50 до 60%	47	19
Від 60 до 70%	23	9,7
Від 70 до 80%	14	5,9
Від 80%	5	2,2
Разом	237	100

Джерело: створено автором за джерелами [37]

Найбільша питома вага у кредитному портфелі належить довгостроковим кредитам – їх частка становить 60% (тобто 527,6 млн. грн. від загальної суми). Кредитні угоди на строк 3-12 місяців становлять 39,6% в загальному обсягу, тобто 348,4 млн. грн.. Незначна частка кредитного портфеля, тобто близько 0,4 % в

структурі кредитів (близько 3,9 млн. грн.), – це кредитні угоди, надані на короткий строк до 3 місяців для членів кредитних спілок [37].

Таким чином, сьогодні відзначається тенденція зменшення обсягів діяльності кредитних спілок на ринку України, що особливо проявляється порівняно з діяльністю банків, при цьому масштаби функціонування вітчизняних спілок, як правило, є значно меншими, ніж діяльність аналогічних установ в країнах Європейського Союзу. На кінець 2022 року Державний реєстр фінансових установ налічував відомості про діяльність 337 кредитних спілок в Україні й ще 408 – це відокремлені підрозділи кредитних спілок. У порівнянні з показником попереднього року їх кількість значно зменшилася. Припинили функціонування 21 спілка (тобто 5,8%). Так, загалом, всі показники їх діяльності на фінансовому ринку України продемонстрували зниження протягом 2020-2022 років, що вказує на негативні тенденції розвитку кредитних спілок в країні.

2.2 Оцінка ефективності діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку

Основна мета створення кредитних спілок полягає у самозабезпечення учасників необхідними фінансовими послугами, головна з яких полягає в отриманні позичок. З метою забезпечити можливість надання такої фінансової послуги кредитні спілки мають сформувати певні обсяги власного капіталу. Призначенням власного капіталу кредитних спілок є виконання таких завдань:

- забезпечити стабільну діяльність кредитної спілки;
- своєчасно виконувати свої зобов'язання перед членами;
- запобігати можливій втраті фінансових ресурсів через наявність ризиків, притаманних діяльності кредитної спілки [39, с. 18].

Відмінною особливістю кредитних спілок від багатьох інших юридичних осіб та організацій є відсутність статутного капіталу, що обумовлює необхідність

формування власного капіталу кредитної спілки протягом всього терміну свого функціонування для постійного забезпечення відповідності між розміром капіталу (залученими коштами) й розміром активів, а також рівнем ризику, що несе кредитна спілка виконуючи свої обов'язки [40, с. 90].

Розглянемо структуру активів кредитних спілок (рис. 2.4).

Рисунок 2.4 – Структура активів кредитних спілок України у 2022 році, %

Джерело: створено автором за джерелами [41]

Таким чином, у 2022 році для активів кредитних спілок в Україні характерний такий розподіл: 83,5% активів складають кредитний портфель кредитних спілок (це дебіторська заборгованість установ); 5,3% становлять кошти, отримані як фінансові інвестиції; ще 1,3 % – це інші види непродуктивних активів; 5,0 % - обсяги грошових коштів; ще 4,0 % - відносяться до основних засобів кредитних спілок; лише 0,6 % з обсягу активів – це кредитні кошти, залучені кредитними спілками; а частка капітальних інвестицій становить лише 0,3%.

Протягом 2021-2022 років кредитними спілками України було видано кредитів загальним обсягом понад 1,234 млрд. грн. Дані представлено на рис. 2.5.

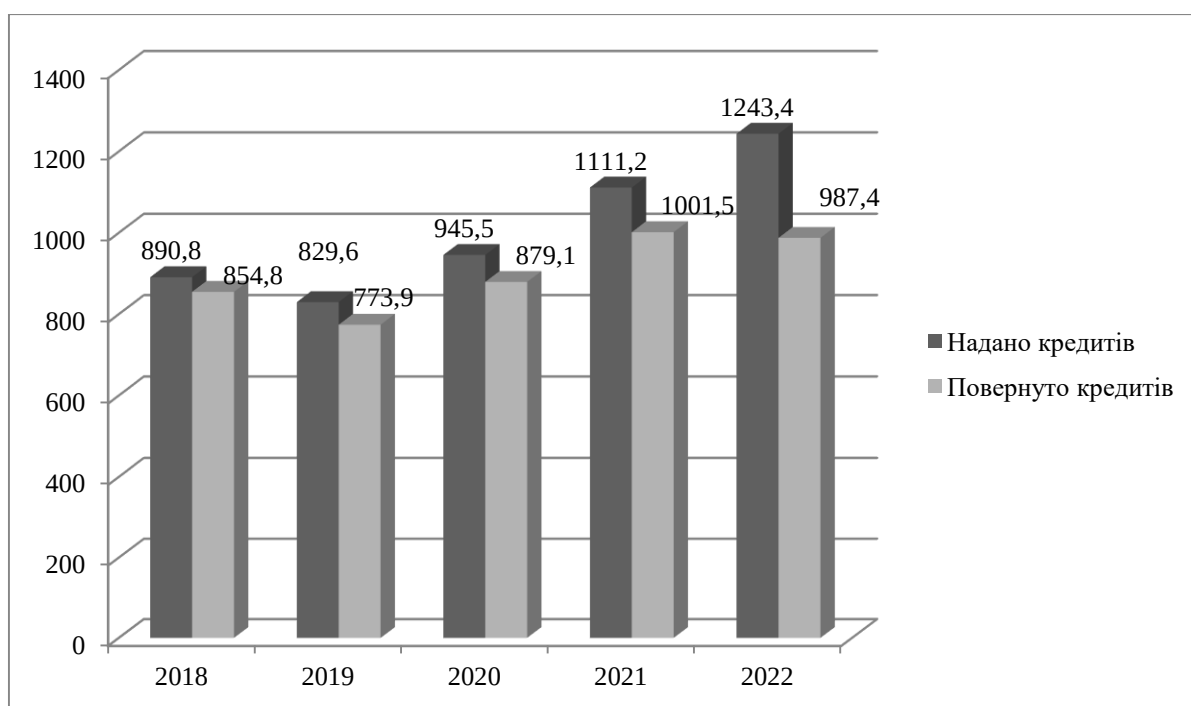

Рисунок 2.5 – Динаміка обсягів наданих й повернутих кредитним спілкам сум кредитних коштів у 2018-2022 роках, тис. грн.

Джерело: створено автором за джерелами[41]

Загальне збільшення обсягів кредитування з одночасним зменшенням кількості членів-позичальників коштів, є свідченням збільшення середнього розміру виданих кредитів. Отже, у 2022 році р. середня сума виданої кредитними спілками позики становила 18,9 тис. грн., а станом на 2021 рік – 16,4 тис. грн., за 2020 рік сума кредиту становила 13,3 тис грн., в 2019 році – середній кредит був 11,3 тис. грн.

Дані наочно представлені на рисунку (див.рис.2.6).

Кредитними спілками надається широкий спектр різноманітних видів кредитів згідно ознакам їх цільового призначення, за термінами користування коштами, за різним режимом сплати процентів за користування й відповідно розміру основного обсягу кредитної позики, з різним рівнем забезпеченості тощо.

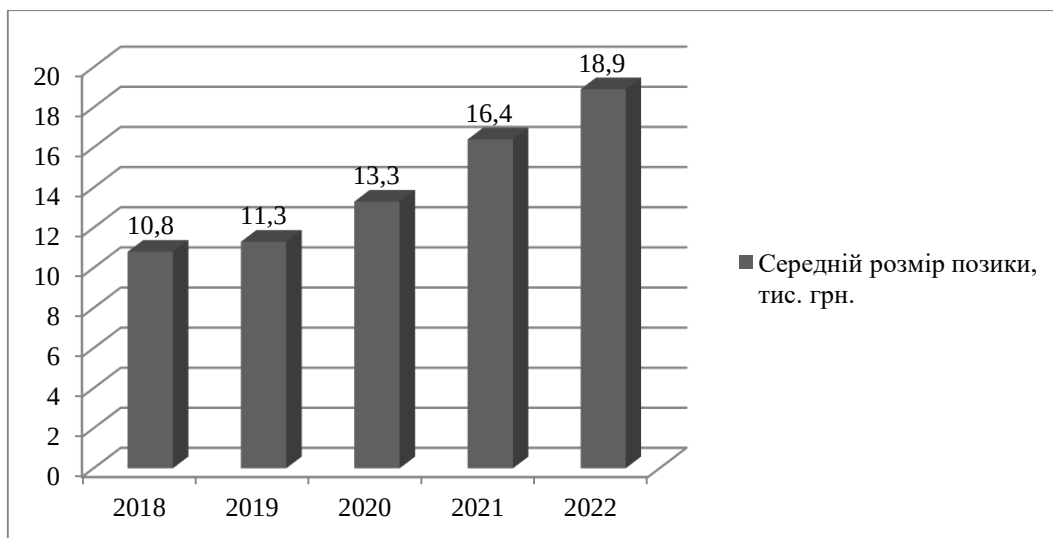

Рисунок 2.6 – Динаміка середнього розміру позики, виданої кредитними спілками України у 2018-2022 роках, тис. грн.

Джерело: створено автором за джерелами[41]

Відповідно до потреб членів й основних умов, що складаються на поточному етапі функціонування на ринку фінансових послуг, керівництво кожної кредитної спілки розробляє, адаптує та дотримується певних правил – кредитної політики, що являє собою перелік основних засад та правил, що мають дотримуватися під час надання кредитів й забезпечення повернення коштів. Кредитна політика визначає визначення процентних ставок за різними кредитами, термін використання позик, диверсифікація кредитного портфеля спілки, дотримання процедури виявлення рівня платоспроможності позичальників, умови забезпечення позик тощо [42, с. 345].

Розробка кредитної політики спілок покликана забезпечити інтереси вкладників та позичальників враховуючи поточну фінансову ситуацію на ринку та прогнози розвитку фінансового ринку в країні; загальні вимоги та принципи політики зазначені відповідними внутрішніми положеннями кредитних спілок.

Основний сегмент ринку фінансових послуг в процесі функціонування кредитних спілок традиційно полягає в наданні споживчих кредитів населенню (забезпечення побутових потреб), зокрема, найпопулярнішими позиками є кредити на навчання, на весілля, на сферу енергозбереження та інші.

Останнім часом помітною стала тенденція збільшення частки позичок, що надаються для розвитку приватного підприємництва. Часто позичка кредитного союзу стає тим стартовим капіталом, завдяки якому людина може розпочати власну справу, поповнити оборотні кошти на підприємстві, що вже працює, і в фермерському господарстві. Позики кредитної спілки нерідко використовуються позичальниками на придбання технологічних ліній та нового устаткування. Поки що питома вага таких позик становить лише 16-20 % від загальної кількості, і в цих позичках вже сьогодні задіяно майже 70 % усіх кредитних ресурсів спілок [43, с. 87].

Отже, у 2022 році в загальній структурі кредитних портфелів вітчизняних кредитних спілок частка споживчих кредитів становила близько 54,7% (на суму понад 413,6 млн. грн.). У той же час, у порівнянні з попереднім роком відбулось зниження частки споживчих кредитів у структурі кредитного портфелю на 10%, а частки кредитів, надані фермерським господарствам та позик, метою яких була підтримка селянських господарств зросли на 2% та у 2022 році становили в структурі 7,3% й 5,1% відповідно. Дані продемонстровано на рис. 2.7.

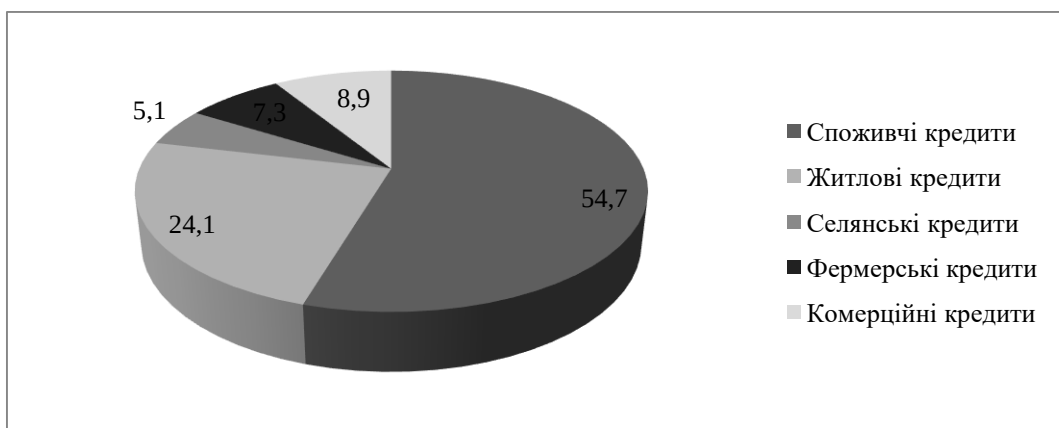

Рисунок 2.7 – Структура кредитних портфелів українських кредитних спілок у 2022 році, %

Джерело: створено автором за джерелами [41]

В той же час, до найбільш ризикових кредитів відносяться комерційні, що можна пояснити розміром такого типу позик (так, середня сума комерційного кредиту становить близько 73,5 тис. грн.), й особливими умовами надання таких

позик. Слід зазначити, що надання таких кредитів передбачає часто відстрочку сплати тіла кредиту, тобто його основної суми. Також, зараз значно підвищила рівень ризиків щодо неповернення такого виду позик несприятлива політична й складна економічна ситуація й нестабільність фінансового становища нашої країни.

Окреслену ситуацію підтверджує низький рівень якості такого виду кредитів. Так, частка комерційних кредитів становить близько 8,9%, що відповідає сумі 67,1 млн. грн. у кредитному портфелі спілок. Крім того, значна частка в кредитному портфелі – це кредити, що надані з метою будівництва й ремонту або придбання житла. Їх частка становить 24,7%, що відповідає сумі 182 млн. грн.. Слід зазначити, що рівень якості таких кредитів є досить високий, тільки 5,9% з них мають прострочену заборгованість понад півроку.

Кредитними спілками України продовжується процес зменшення рівня їх простроченої заборгованості. Так, в загальній структурі всієї заборгованості за неповерненими й простроченими позиками зараз переважають такі неповернені кредити, що були видані на термін понад одного року, їх частка у 2022 році становила майже половину (49,5% на суму більше 50,8 млн. грн.). У 2022 році кількість прострочених позик, що відносяться до 1-го рівня становила 1,9 тис. кредитних угод загальною сумою понад 27 млн. грн., а у порівнянні з 2021 роком значення цього показника було на рівні 2,1 тисяч прострочених угод за кредитами загальною сумою в 26,0 млн. грн.

Для того, щоб забезпечити високий показник рівня надійності й фінансової стабільності своєї діяльності кредитними спілками продовжується процес активного формування капіталу. Отже, у 2022 році обсяг загального капіталу кредитних спілок в Україні становив 334,9 млн. грн., що перевищує показник попереднього року на 17,2 млн. грн. (зростання склало 5%).

Таку динаміку до зростання обсягів капіталу кредитних спілок можна обґрунтувати збільшенням суми їх резервного капіталу. Так у 2022 році питома вага резервного капіталу в балансі кредитних спілок становить 80,1%, що продемонстровано на рис. 2.8.

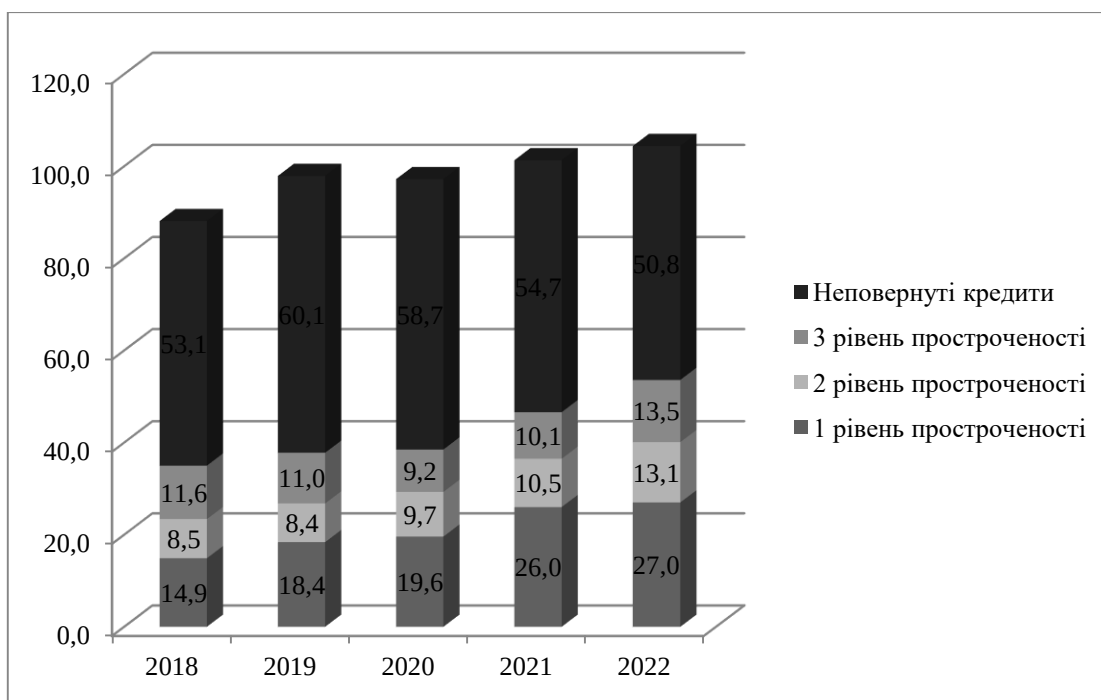

Рисунок 2.8 – Зміна структури типів заборгованості кредитних спілок в розрізі неповернутих й прострочених кредитів, %

Джерело: створено автором за джерелами [41]

В загальній структурі всіх проблемних кредитів, виданих кредитними спілками, майже 80% є простроченими на термін більше ніж 90 днів. Середню відсоткову ставку за цими кредитами можна оцінити на рівні 47,7%, що перевищує середній рівень депозитної ставки кредитних спілок більш ніж удвічі.

Проте, можливість кредитними спілками надавати інші види фінансових й супровідних послуг для своїх членів є досить обмеженими. Наявність такої ситуації має негативний вплив на рівні конкурентоспроможності українських кредитних спілок у порівнянні з банківськими установами й іншими видами фінансових організацій, що надають послуги мікрокредитування населенню.

Для відображення характеру та ефективності розвитку діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг, на наш погляд, обґрунтовано застосовувати показник динаміки росту й структури їх капіталу. Так, процес зростання обсягу капіталу кредитних спілок відбувається згідно одному з двох шляхів: екстенсивний (через збільшення кількості членів кредитної спілки) й інтенсивний (за рахунок помірного збільшення членства в кредитній спілці з одночасним збільшення суми

відрахування до резервного фонду спілки, іншими словами: методом формування кредитною спілкою власного капіталу з отриманих сум доходів спілки) [43, с. 160].

З метою провести якісний аналіз тенденцій збільшення обсягів капіталу вітчизняних кредитних спілок доцільним стає проведення аналізу його структури за джерелами формування капіталу. Наочно представлено на рис. 2.9.

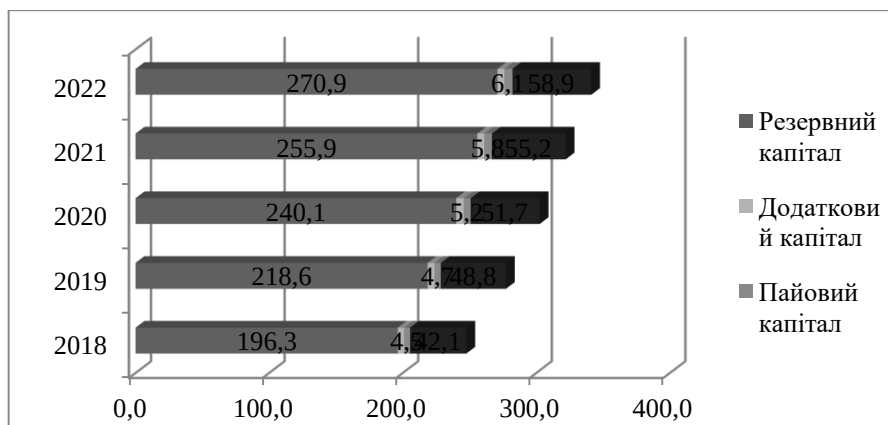

Рисунок 2.9 – Динаміка обсягів українських кредитних спілок у 2018-2022 роках, млн. грн.

Джерело: створено автором за джерелами [41]

Таким чином, у 2022 році загальний обсяг капіталу українських кредитних спілок становив близько 334,9 млн. грн., а це перевищує показник попереднього року на 5% або на суму 17,2 млн. грн.. Таку тенденцію до збільшення сум капіталу кредитних спілок обумовлює збільшення обсягів та частки в їх структурі сум резервного капіталу спілок. У 2022 році частка в структурі капіталу його резервної частини становила 80,1%. Тау розбіжність в обсягах сформованого резервного капіталу порівняно з пайовим капіталом можна пояснити екстенсивним шляхом розвитку більшості кредитних спілок на ринку фінансових послуг в Україні, отже їм властиве перебування на стадії нагромадження капіталів. Водночас, військові події та широкомасштабне вторгнення РФ в Україну стало значним ударом для всієї фінансової системи країни та для фінансового ринку, зокрема, а вкладники багатьох спілок вирішили заощаджувати свої кошти у готівці та не вкладати на рахунки кредитних спілок. Проте, дестабілізація в банківській системі надала кредитним спілкам статусу вагомому інструменту кредитування населення.

Таким чином, діяльність кредитних спілок в Україні є досить ефективною. Так, протягом 2021-2022 років кредитними спілками України було видано кредитів загальним обсягом понад 1,234 млрд. грн. Загальне збільшення обсягів кредитування з одночасним зменшенням кількості членів-позичальників коштів, є свідченням збільшення середнього розміру виданих кредитів. Отже, у 2022 році р. середня сума виданої кредитними спілками позики становила 18,9 тис. грн., а станом на 2021 рік – 16,4 тис. грн., за 2020 рік сума кредиту становила 13,3 тис грн., в 2019 році – середній кредит був 11,3 тис. грн. В 2022 році для активів кредитних спілок в Україні характерний такий розподіл: 83,5% активів складають кредитний портфель кредитних спілок (це дебіторська заборгованість установ); 5,3% становлять кошти, отримані як фінансові інвестиції; ще 1,3 % – це інші види непродуктивних активів; 5,0 % - обсяги грошових коштів; ще 4,0 % - відносяться до основних засобів кредитних спілок; лише 0,6 % з обсягу активів – це кредитні кошти, залучені кредитними спілками; а частка капітальних інвестицій становить лише 0,3% [41].

Отже, кредитні спілки є перспективним напрямом розвитку кредитування населення та потребує вирішення наявних проблем в їх діяльності.

2.3 Проблеми в діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку України

Сучасний етап розвитку фінансового ринку України характеризується кризовими явищами та значним спадом під час війни. Діяльність кредитних спілок не є виключенням. Так, в нашій державі є велика кількість проблем, які заважають розвитку й ефективній діяльності кредитних спілок.

З аналізу наукової літератури та статистичних даних, на нашу думку, основні перешкоди для ефективного функціонування кредитних спілок можна згрупувати за трьома напрямками: низька платоспроможність КС, відсутність страхування й

гарантування депозитних вкладів членів КС й наявність розбіжностей у заявлених цілях всієї системи кредитних кооперацій й поточного стану та напрямків діяльності КС на ринку фінансових послуг.

Розглянемо ці проблеми більш детально.

Проблема зменшення рівня платоспроможності кредитних спілок в Україні є значним негативним чинником діяльності організацій. Так, останніми роками простежується тенденція стрімкого скорочення кількості функціонуючих кредитних спілок, що можна пояснити суттєвим погіршенням їх фінансового стану, результатів діяльності, зниження показників платоспроможності й рівня ліквідності КС [44, с. 875].

Крім того, діяльність кредитних спілок значно ускладнена відсутністю нормативно-правового регулювання щодо здійснення нагляду та проведення контролю за їх діяльністю. На ринку України можна спостерігати таку ситуацію, коли відчуваються наслідки слабого державного та саморегулітивного (внутрішнього) нагляду, яка ускладнена також неефективними засобами моніторингу діяльності, що не дає змогу застосовувати на практиці всю систему заходів, направлених на підтримку необхідного рівня платоспроможності кредитних спілок. Для державного нагляду наявні досить серйозні структурні обмеження, отже він, переважно, зосереджується на проведенні безвиїзних перевірок й здійсненні аналізу та аудиту кінцевих фінансових показників спілок. Отже, регулятору надано досить широкий спектр повноважень, проте обмежено можливості застосування цих заходів на практиці.

Так, один з найбільш поширених інструментів регулювання діяльності кредитних спілок в Україні, полягає у призупиненні діяльності або відкликанні ліцензії кредитних спілок, який активно використовується Національною комісією, яка здійснює державний контроль та регулює діяльність організацій на ринку фінансових послуг [45, с. 130]. Такий інструмент полягає в обмеженні кредитної спілки надавати кредити за рахунок залучення зовнішніх фінансових ресурсів або скасовує можливість залучати депозитні кошти своїх членів, що направлено на обмеження джерел отримання кредитною спілкою ресурсів, коли можливим є лише

отримання пайових внесків чи постає необхідність пошуку інших джерел для поповнення КС власного капіталу. Застосування такого заходу дозволяє державі здійснювати обмеження діяльності таких КС, які є неплатоспроможними чи нестійкими, проте дієвих інструментів для подальшого проведення реструктуризації чи ліквідації кредитної спілки не існує через недосконалість чинного вітчизняного законодавства та недостатній обсяг фінансування.

Таким чином, для підвищення ефективності функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг України необхідним стає створення системи рефінансування діяльності кредитних спілок. В той же час, слід відмітити неефективність функціонування внутрішнього контролю. Здійснення внутрішнього нагляду, покладене на спостережну раду, не завжди дає надійні результати. Крім того, здійснення звичайного контролю за діяльністю керівництва кредитної спілки та їх членами не часто зустрічається на практиці.

Слід зазначити, що громадяни, стаючи членами кредитних спілок рідко відчують суттєві зобов'язання та свою роль в кредитній спілці. Члени спілок мають право в будь-який момент вилучати свої пайові внески без завчасного попередження. Наслідком такого реалізації права стає те, що капітал спілки має частково короткостроковий характер, який схожий на механізм розміщення коштів на поточних рахунках [46, с. 206].

Ще одною нагальною проблемою є незахищеність фінансових коштів вкладників кредитної спілки в Україні. Найважливіше проблемне питання функціонування вітчизняних кредитних спілок полягає у наявності перешкод щодо повернення депозитних вкладів. Саме, на сьогодні багато кредитних спілок є проблемними, при цьому пайові внески вкладників та депозитні кошти членів спілки є високо ризикованими. Проте, в Україні й досі відсутня загальнонаціональна схема гарантування вкладів та депозитів членів кредитних спілок.

Таким чином, першочергове завдання, що потребує вирішення для досягнення розвитку кредитних спілок в Україні, полягає у створенні допоміжної структури для кредитних спілок, що забезпечить можливість надавати фінансову

допомогу кредитним спілками через створений стабілізаційний фонд діяльності КС. Створення в Україні мережі регіональних (або обласних) фондів стабілізації на базі об'єднання окремих кредитних спілок дозволить досягти значного спрощення доступу КС до отримання фінансової допомоги, в той час, як консолідація мережі місцевих фондів в загальну державну систему – сприятиме підвищенню ефективності управління їх платоспроможністю, фінансовою стабільністю та ліквідністю [46, с.156].

Ще одна проблема полягає у здійсненні неправильного вибору пріоритетних напрямів діяльності кредитних спілок. Згідно світовому та вітчизняному досвіду, важливу роль в процесі кредитування підприємницької діяльності, зокрема, малого бізнесу, виконує діяльність кредитних спілок чи інших форм кредитних кооперативів, а для практики більшості країн характерним є те, що кредитними спілками забезпечено обслуговування членів, які мають певні обмеження у доступі до отримання традиційних кредитів, та надають фінансові ресурси для сільського населення й представників малого бізнесу. Саме це обумовлює користь діяльності кредитних спілок у досягненні важливих цілей економічного й соціального розвитку, зокрема: сприяють досягненню регіонального розвитку, підтримують діяльність малого й середнього бізнесу, знижують рівень бідності населення, дозволяють досягти розвитку сільських територій тощо.

Слід зазначити, що діяльність кредитних спілок, зазвичай, частково звільнена від строгих вимог щодо регулювання їх функціонування на ринку фінансових послуг, не здійснюються ретельні наглядові процедури, які застосовують до перевірки та контролю інших традиційних кредитних організацій.

Діяльність українських кредитних спілок, загалом, орієнтована задовольнити споживчий попит на кредитні ресурси з боку міських жителів. В той же час є низка суттєвих недоліків щодо надання кредитів малому бізнесу кредитними спілками в Україні: регіональні кредитні спілки мають необґрунтовано високий рівень річних ставок за користування коштами, а термін надання коштів є досить обмеженим (короткострокові кредити).

В той же час чинним українським законодавством не передбачено спеціальний режим для оподаткування діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг, що також породжує певну низку проблем правового характеру у їх діяльності. До основних проблем можна віднести:

1) наявність суперечності положень ЗУ «Про кредитні спілки», згідно яким кредитна спілка являє собою неприбуткову організацію, й положеннями в податковому законодавстві України, що вказує на неприбутковий статус діяльності кредитних спілок й внесенням її контролюючими органами до Реєстру неприбуткових установ та організацій в Україні тільки за умови виконання певних вимог:

- заборона в її установчих документах розподіляти отримані доходи (прибутки кредитної спілки) чи їх певну частину серед засновників та членів кредитної спілки;

- заборона використовувати доходи (прибутки) кредитної спілки виключно з метою фінансувати видатки на утримання спілки, для реалізації її основної мети діяльності (цілей та завдань) й напрямів основної діяльності відповідно до статуту організації;

2) з кредитних спілок передбачено стягнення податку на прибуток (за умови не включення до Реєстру неприбуткових установ) відповідно Податковому кодексу України на загальних умовах, тобто за загальною ставкою 18%;

3) стягнення податку з доходу, який розподілено кредитною спілкою, що є платником такого податку, між її членами. Так, стягується ПДФО у розмірі 18% й також військовий збір у сумі 1,5% від бази оподаткування. Так, якщо порівнювати з іншими організаціями, для доходів, отриманих як дивіденди за акціями, передбачається ставка податку у 5% [48].

Таким чином, основні перешкоди для ефективного функціонування кредитних спілок можна згрупувати за трьома напрямками: низька платоспроможність КС, відсутність страхування й гарантування депозитних вкладів членів КС й наявність розбіжностей у заявлених цілях всієї системи кредитних кооперацій й поточного стану та напрямків діяльності КС на ринку

фінансових послуг. Крім того, діяльність кредитних спілок значно ускладнена відсутністю нормативно-правового регулювання щодо здійснення нагляду та проведення контролю за їх діяльністю. Отже, необхідним стає вжиття заходів з боку держав для підтримки діяльності кредитних спілок, як важливо учасника на ринку фінансових послуг в Україні.

Висновки по розділу 2

Діяльність кредитних спілок в Україні є досить ефективною. Так, протягом 2021-2022 років кредитними спілками України було видано кредитів загальним обсягом понад 1,234 млрд. грн. Загальне збільшення обсягів кредитування з одночасним зменшенням кількості членів-позичальників коштів, є свідченням збільшення середнього розміру виданих кредитів.

Для України характерним є те, що обсяги активів кредитних спілок значно нижчі загальних обсягів активів банківських установ (їх частка становить лише 0,4%), в той же час такі установи здійснюють обслуговування значної кількості їх членів та мають значний потенціал до досягнення подальшого розвитку діяльності та зростання.

Кредитні спілки є перспективним напрямом розвитку кредитування населення та потребує вирішення наявних проблем в їх діяльності. Основні перешкоди для ефективного функціонування кредитних спілок можна згрупувати за трьома напрямками: низька платоспроможність КС, відсутність страхування й гарантування депозитних вкладів членів КС й наявність розбіжностей у заявлених цілях всієї системи кредитних кооперацій й поточного стану та напрямків діяльності КС на ринку фінансових послуг.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

3.1 Зарубіжний досвід створення та функціонування небанківських фінансово-кредитних установ

На сьогоднішній день у багатьох країнах існує спеціальне законодавство про кредитні спілки, що захищає інтереси кредитних спілок як некомерційних позиково-зберігаючих кооперативів громадян, та інтереси пайовиків кредитних спілок через встановлення обмежень допустимих видів діяльності та визначення норм контролю.

У більшості держав (Канаді, США, Великобританії, Ірландії, Польщі, Латвії, Литві, Кореї, зокрема, й в Україні) діяльність кредитних спілок оформлена спеціальним законодавством. У Німеччині, Голландії, Австралії, Південній Африці кредитні спілки діють на підставі банківського законодавства та загальних норм права, таких як конституція, Цивільний кодекс. У третій групі країн, зокрема в Росії, Білорусі, Індії, Таїланді, Шрі-Ланки, Кенії, Танзанії, юридичне регулювання кредитних спілок оформлено законодавством про споживчі та кредитні кооперації [51-54].

У тих країнах, де не прийнято спеціалізоване законодавство, кредитні спілки здійснюють свою діяльність на основі прийнятих на загальних зборах членів статутних норм, що регулюють весь спектр питань щодо організації та функціонування: основні поняття та принципи, порядок створення, реорганізації та ліквідації, поточна діяльність, порядок видачі позичок та забезпечення їх повернення.

Досвід становлення кредитної кооперації у світі показує, що у всіх країнах кредитні спілки виникали тоді, коли для цього створювалися об'єктивні

передумови, такі як потреби кредитування дрібних товаровиробників за умов ринкового господарювання.

У Німеччині, що вважається батьківщиною сільських кредитних кооперативів, причиною створення кредитних кооперативів стала необхідність збільшення виробництва сільськогосподарської продукції [52, с. 112]. Збільшення виробництва вимагало підвищення рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва, що значною мірою визначалося додатковими вкладеннями і потребою у фінансових коштах.

Згодом у ряді країн багато кредитних спілок через закономірності економічного розвитку втрачали свою аграрну приналежність та за складом своїх членів і характером операцій перетворювалися на універсальні кредитні організації, які обслуговують підприємства агробізнесу та інших секторів економіки не лише своїх країн, а й зарубіжних.

Загальною причиною появи кооперативних кредитних установ у всіх країнах була недостатність фінансування сільського населення та дрібних підприємців з боку банківських структур, небажання банків працювати з дрібними позичальниками, високі відсоткові ставки у них, а також просто нерозвиненість банківського сектора.

Загальним моментом зародження кредитних спілок в більшості країн є їх організація, на першому етапі, у вигляді найпростіших кредитних установ та створення горизонтальної мережі первинних установ – позикових та позичкових кас, товариств взаємного кредиту, різних товариств. Однак подальше їх зростання неминуче призводило до формування вертикальних структур – регіональних кредитних організацій, а в окремих країнах – національних. Таким чином, у різних країнах склалися дво- чи трирівневі системи кредитної кооперації.

Досвід Німеччини показує, що кількість кооперативних фінансових організацій, що додатково надають послуги нефінансового характеру, через специфіку їх діяльності знижується [55, с.47]. Це свідчить про те, що надання фінансових послуг слід розглядати як винятковий вид діяльності кредитних товариств (банків).

Спроба створення універсальних кредитних спілок розходиться із сучасною тенденцією розвитку кооперативних форм кредитування Німеччини. У разі створення кредитні кооперативи підлягають подвійному контролю з одного боку як кредитні кооперативи, а з іншого боку як учасники фінансового ринку. І це означає подвійні витрати на здійснення регуляторних функцій на державному рівні, а також на рівні окремих спілок (подвійний контроль, подвійна звітність, подвійні членські внески утримання організацій, здійснюють функції контролю та нагляду, тощо.). Тому спроби законодавчого скріплення можливості створення універсальних кредитних спілок розходяться з економічними інтересами кредитних спілок та можуть призвести до їхнього зникнення.

У Німеччині нормативи фінансової складової діяльності кооперативних спілок встановлюються з урахуванням міжнародних вимог до фінансових організацій. Введення обґрунтованих та дієвих нормативів фінансової діяльності кредитних спілок з урахуванням міжнародних вимог, безумовно, сприятиме підвищенню їх фінансової стійкості.

Надання фінансових послуг має бути винятковою діяльністю кредитних спілок, які у свою чергу мають функціонувати в рамках спеціалізованого законодавства. Регулювання, контроль та нагляд діяльності кредитних спілок повинен здійснювати НБУ із залученням їх саморегулювних організацій та з урахуванням міжнародних вимог до фінансових організацій.

Система кредитних спілок Польщі одна з найшвидших і найуспішніших у світі. За останні 20 років кількість кредитних спілок, що діють, досягла 2000 з 2,5 мільйонами членів. Причини успішного розвитку кредитних спілок Польщі: лідери кооперативного руху Польщі були пов'язані із профспілковою організацією «Солідарність» та політичною партією. Польський рух використав допомогу WOCCU у створенні національної професійної кооперативної асоціації кредитних спілок – NACSCU. Вона надає структурні інструменти та підтримку кредитним спілкам Польщі. Кредитні спілки Польщі також використовують спільний бренд. У Польщі кредитні спілки відомі під назвою SKOK, що є скороченим варіантом фрази «кредитна спілка» польською мовою. Це означає, що кредитні спілки Польщі

конкурують одна з іншою у сфері залучення нових членів, але співпрацюють у маркетинговому позиціонуванні. Мережа SKOK широко відома в Польщі, кожна кредитна спілка в рамках SKOK зберігає свою ідентичність, а загальний бренд дає можливість навіть малим кредитним спілкам конкурувати з більшими.

Також кредитні спілки через свої професійні асоціації використовують спільні операційні офіси. NACSCU забезпечує централізовану обробку даних, електронні банківські послуги, захист депозитів, розрахункові послуги та джерела капіталу.

Система кредитних спілок Польщі запровадила страхування депозитів із метою підвищення довіри до системи. Також вона має установу взаємного страхування, що обслуговує систему кредитних спілок та її членів. Страхування, що надається кредитними спілками, охоплює низку областей, зокрема, й страхування життя, нерухомості, подорожей та бізнесу.

Кредитні спілки Польщі надають своїм членам продукти інвестиційних фондів, індивідуальні пенсійні рахунки та інші послуги, що дозволяє членам кредитних спілок підвищувати добробут у довгостроковій перспективі шляхом інвестування в Польщу та інші країни.

Кредитні спілки Польщі працювали також над розвитком руху кредитних спілок у регіоні. Польська система допомогла разом із WOCCU зростанню кредитних спілок в інших країнах, включаючи Азербайджан, Молдову та Україну.

Система кредитних спілок США складається з 7000 кредитних спілок та 90 мільйонів членів. У США багато кредитних спілок, що надають своїм членам сучасні послуги, включаючи можливість здійснення онлайн операцій або за допомогою мобільного смартфона. Кредитні спілки мають сервісні організації, які забезпечують функції кооперативного операційного офісу, як, наприклад, кліринг чеків та обробка даних. Сервісні організації кредитних спілок також допомагають членам купувати акції та облігації для інвестування та планування пенсій. Система кредитних спілок функціонально сильна, але менш кооперативна проти системами Польщі та Гватемали [56, с. 219].

Більшість американців, які не мають чекових та ощадних рахунків, мали один із них раніше, а це означає, що вони прийняли рішення жити поза фінансовою системою. Загальною причиною є те, що плата, яку стягують банки надто висока. Тому кредитні спілки продовжують відігравати важливу роль у забезпеченні доступності фінансових послуг для цієї групи населення.

Конгрес США наділив повноваженнями Національну адміністрацію кредитних спілок, дозволяючи кредитним спілкам, які обслуговують людей з низьким рівнем доходу, робити ряд операцій, які інакше були б заборонені. Виділяючи такі кредитні спілки, що працюють із низькодохідною категорією населення, організація отримує доступ до додаткових джерел фондів та ресурсів. Це отримання депозитів від людей, які не є членами кредитних спілок, пропозицію вторинних рахунків капіталу та можливі винятки щодо стандартних лімітів за кількістю членів, яким кредитна спілка може надати позики.

«Низькоприбуткові кредитні спілки» стали повсюдно найуспішнішими кредитними спілками. Як група, «низькоприбуткові кредитні спілки» були лідерами серед усіх кредитних спілок із кредитування у період рецесії 2008-2009 років. За останні десять років «низькоприбуткові кредитні спілки» збільшили обсяг позик на 11 млрд. дол. або на 57,6%. За той же час всі американські кредитні спілки разом збільшили позики на 45 млрд. дол. або 8,6%. Банки та ощадні установи зменшили кредитування приблизно на 500 млрд. дол. або 6,3 % [56, с. 83]. Під час найважчої рецесії середній дохід з активів «низькоприбуткових кредитних спілок» практично подвоївся, прострочення було стабільним, а обсяг списання зменшився. Більшість активів і пайовиків зосереджена країнах Північної Америки. У цих країнах і найбільша частка економічно активного населення є пайовиками кооперативів.

Таким чином, існують три підходи у правовому регулюванні діяльності кредитних спілок. У кожному з варіантів можна знайти позитивні та негативні моменти. Наприклад, маючи можливість встановлювати правила діяльності кредитної спілки на рівні статуту, члени самостійно регулюють питання взаємної допомоги у вигляді позичок, що видаються своїм членам, більш гнучко і за

принципами довіри дозволяють питання повернення позичок, членства і інші питання, що виникають. Але, на думку деяких фахівців, такий великий ступінь волі є джерелом усіляких порушень.

Банківське законодавство, як правило, містить низку суворих правил, що організовують кредитні спілки за принципом фінансової компанії, що перетворює їх на банківські установи, позбавлені колективного духу взаємодопомоги. Законодавство про споживчу кооперацію враховує основні засади кооперації, але не виділяє специфіку діяльності.

Питання правового регулювання включають і ліцензування діяльності кредитних спілок. Призначаючи орган, який здійснює функції ліцензування, держава цим визначає контрольний орган, який лягає відповідальність за функціонування кредитних спілок. Від того, на який орган покладається законодавством функція нагляду, залежить подальший розвиток системи. Практика зарубіжних країн свідчить про різні підходи щодо цього питання.

Так, отримання ліцензії на здійснення кредитною спілкою певних видів діяльності вимагають законодавства Великобританії [57, с. 132] та України. В Німеччині, де кредитні спілки є банками, їх створення потрібна ліцензія Федерального об'єднання німецьких народних банків та Райфайзен банку (FBRB). Федеральний закон про кредитні спілки США визначає обов'язкове ліцензування об'єднань кредитних спілок, перелік фінансових послуг яких майже ідентичний до банківських. У таких країнах, як Польща, Австралія, Корея, Танзанія та Південна Африка закон наказує обов'язкову реєстрацію кредитних спілок лише на рівні уряду чи міністерства [57].

Важливою ознакою, що характеризує якість спеціального законодавчого акта, є наявність у ньому чітко обумовленого порядку організації нагляду та регулювання діяльності кредитних спілок. Наглядові функції можуть бути покладені на спеціально створені в країні організації чи універсальні фінансово-контрольні органи. Наприклад, у США – це Національна адміністрація кредитних спілок (NCUA) [58] – незалежне агентство. У Великобританії функції нагляду за діяльністю кредитних спілок покладено на Міністерство фінансових послуг (FSA),

у Канаді та Японії – на Міністерство фінансів, у Кореї – на Контрольну фінансову службу (FSC), в Ірландії – на Міністерство підприємництва, торгівлі та зайнятості, у Таїланді – на Міністерство національного розвитку, у Латвії – на Фінансову комісію ринків капіталу. Відповідно до законів Індії, України, Танзанії, Шрі-Ланки [58] системою регулювання та спостереження за кредитними спілками повинен керувати реєстратор, яким найчастіше виступає місцева виконавча влада.

Німецькі кооперативні банки перебувають під наглядом Федерального регулюючого правління банків (FBRB) [57], автономного урядового агентства, що працює у суспільних інтересах. Водночас, як кооперативні товариства, німецькі кооперативні банки ревізуються кооперативними контрольними федераціями. Аналогічно в Нідерландах нагляд ведеться із боку Банку Нідерландів та кооперативного банку Rabobank Nederland, як спеціальної організації [58]. У Литві нагляд та контроль за діяльністю кредитних спілок ведеться Банком Литви [58].

У низці країн не передбачено ведення контролю за кредитною кооперацією з боку державних агентств. Тут повною мірою реалізується принцип саморегулювання. У Польщі ці функції виконує Національна асоціація кооперативних заощаджень та кредитних спілок, у Південній Африці – Ліга кооперативу заощаджень та кредиту (SACCOL) [58].

До функцій наглядових органів входить проведення ревізій та перевірок діяльності кредитних спілок. У законодавчих актах, що регулюють діяльність кредитних спілок, можуть наказуватися періодичність, обсяги, цілі ревізій, повноваження ревізорів та зазначатися орган, що є ініціатором ревізій. Так, у Канаді кожна кредитна спілка піддається ревізії не рідше одного разу на півтора року, у Німеччині та Шрі-Ланки – не рідше одного разу на рік [58].

В США законом передбачені обов'язкові ревізії кредитних спілок, але періодичність та обсяги ревізій регулюються спеціальними положеннями Національної адміністрації спілок [57]. У Великій Британії ревізії проводяться Міністерством фінансових послуг за погодженням з реєструючим органом [57]. В Ірландії, Індії, Таїланді, Танзанії ревізії проводяться особами, визначеними реєстратором [57]. У Кореї закон передбачає можливість Контрольною фінансовою

службою замовити зовнішню ревізію кредитної спілки [58]. Закони Нідерландів, Польщі, Латвії, Литви, України не передбачають обов'язкових періодичних ревізій діяльності кредитних спілок.

Відповідно до проведеного дослідження можна зробити висновок, що нормативно-правова база діяльності кредитних спілок в Україні є, але вона потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Стоїть гостра проблема відсутності спеціального закону, що враховує особливості організації та діяльності кредитних спілок. Зміст розділів та статей чинного Закону про кредитні спілки в Україні за рядом параметрів відповідає міжнародним нормам, не регламентуються такі аспекти, як інвестиції капіталу та умови розміщення надлишкових фондів, нормативи достатності капіталу, формування централізованих фінансових ресурсів, нагляд та зовнішнє регулювання діяльності. Відсутність цих параметрів не гарантує безпечну роботу системи та не забезпечує збереження коштів пайовиків та членів, не захищає від неписьменного спрямування ресурсів і зловживань з боку органів управління та адміністрації кредитної спілки. Законом мають бути визначені жорсткі стандарти діяльності та бухгалтерської звітності, встановлено нормативи безпеки за операціями, налагоджено систематичний зовнішній контроль.

Таким чином, побудова систем кредитних спілок в кожній окремій країні визначається соціально-економічною структурою суспільства, архітектурою банківської системи, державною політикою щодо малого та середнього підприємництва та іншими факторами. Однак функції, що виконуються кожним рівнем, практично ідентичні по країнах. Низові кредитні спілки є універсальними кредитними установами, добре обізнаними про кон'юнктуру місцевих ринків та свою клієнтуру, з якою вони взаємодіють на довірчій основі. Їх функції обмежуються напрямом пайовиків та його заощаджень у систему кредитної кооперації, видачею позик членам кредитних спілок, створенням пайових та резервних фондів.

Ініціаторами організації кредитних спілок в одних країнах були самі потенційні члени, в інших – держава, у третіх – міжнародні товариства. Цей процес

отримав відповідно назву «знизу» та «зверху». Участь держави у становленні та розвитку кредитної кооперації проявляється за трьома напрямками: забезпечення законодавчої бази цього процесу, організаційна підтримка цих установ, фінансова підтримка.

Загальним моментом для всіх країн із розвиненою ринковою економікою є прийняття законодавчих та інших регулюючих актів діяльності кредитних спілок та проведення політики сприяння їх розвитку вже на ранньому етапі їхнього становлення. Участь держави у організації кредитних спілок, зазвичай, супроводжувалося фінансовою підтримкою. У країнах, де розвиток кооперації відбувався зверху, прийняття законів випереджало початок самого процесу, а там, де воно зароджувалося «знизу» – законодавство йшло за цим процесом і навіть відставало від нього.

Таким чином, міжнародний досвід створення та функціонування кредитних спілок може стати підґрунтям для розвитку цієї діяльності в Україні.

3.2 Формування механізму розвитку кредитних спілок в Україні

Розвиток різних форм власності, регіональні особливості організації та функціонування різних об'єктів господарювання сучасної України визначають різноманіття фінансових та кредитних відносин, реалізація яких потребує формування адекватного фінансово-кредитного механізму. У сучасній кредитній системі дедалі значнішу роль відіграють різні види кредитних спілок.

У контексті організації діяльності кредитних спілок громадян постановка категорії «фінансово-кредитний механізм» вимагає висвітлення питань специфіки функціональної та підсистем, що забезпечує їх діяльність (рис. 3.1).

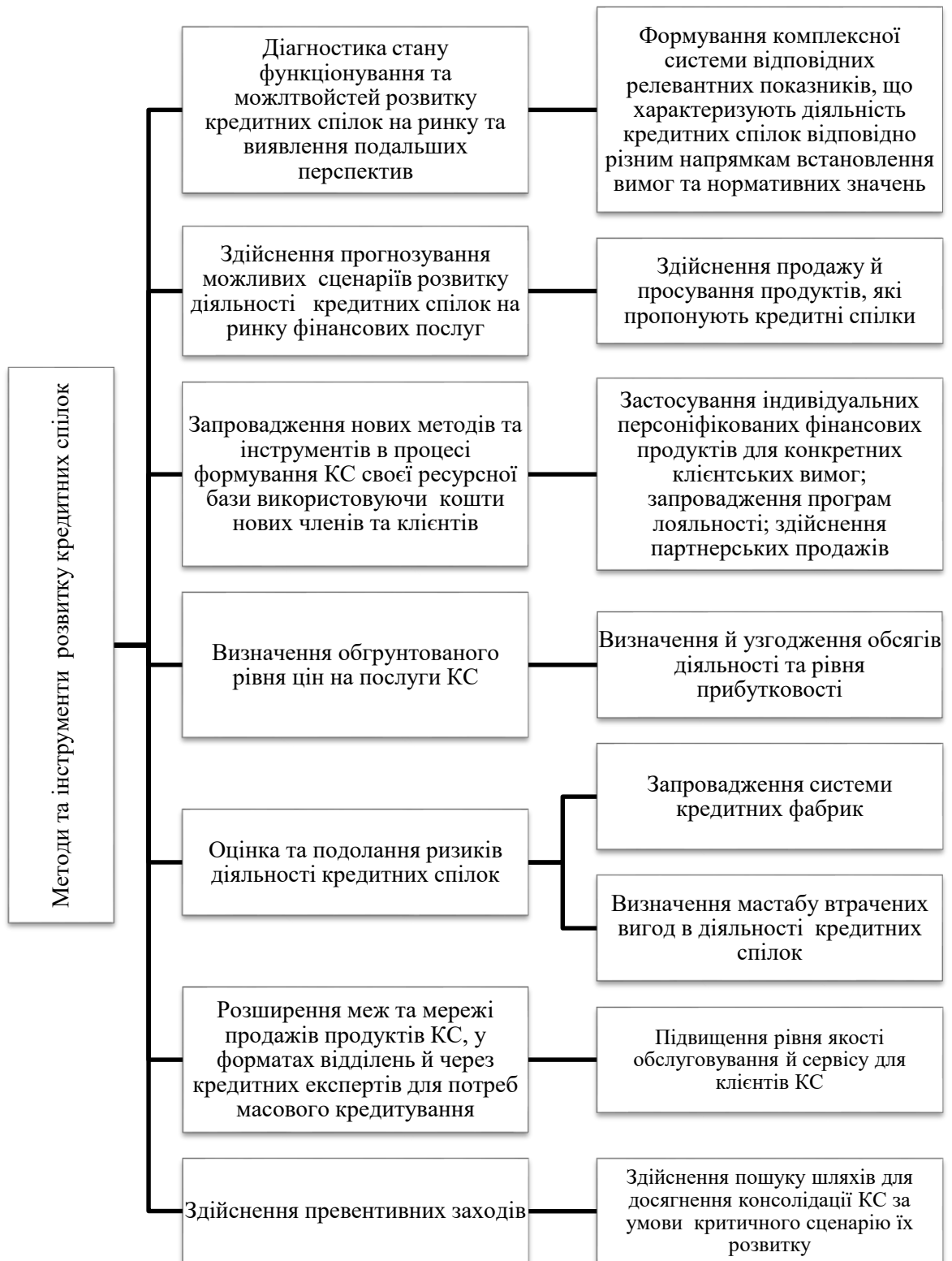

Рисунок 3.1 – Механізм розвитку кредитних спілок в Україні

Джерело: створено автором за джерелом [60]

Фінансово-кредитний механізм є найважливішим інструментом, за допомогою якого держава чинить регулюючий вплив на відтворювальний процес.

У сучасних умовах він має стимулювати розвиток ринкових відносин у країні. На макрорівні він є складовою системи регулювання економіки за допомогою фінансово-кредитних важелів. Об'єктом регулювання є фінансові, кредитні ресурси, інвестиційний процес. На мікрорівні фінансово-кредитний механізм виступає у вигляді системи фінансових та розрахунково-кредитних методів управління грошовим господарством підприємств, включаючи прийняття та виконання управлінських рішень як реакцію на регулюючий вплив держави.

Фінансово-кредитний механізм кредитних спілок інтегрує систему методів, важелів, стимулів та форм організації управління фінансовими та кредитними відносинами, за допомогою яких здійснюється формування, розподіл та використання фінансових ресурсів та досягається вплив на соціально-економічний розвиток суспільства.

Невід'ємним елементом фінансово-кредитного механізму кредитної спілки є процес формування, розподілу та перерозподілу фінансових та кредитних ресурсів, опосередкований виникненням фінансово-кредитних відносин.

Методи забезпечення фінансовими ресурсами включають методи фінансування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Фінансові ресурси кредитних споживчих кооперативів громадян формуються з допомогою членських внесків, приросту власного капіталу, нерозподіленого прибутку, різних цільових надходжень тощо. Мобілізація фінансових ресурсів може здійснюватися на фінансовому та кредитному ринках за допомогою купівлі-продажу цінних паперів, розміщення тимчасово вільних коштів кооперативу з метою отримання прибутку, страхових відшкодувань, доходів від фінансових операцій тощо.

Специфіка кредитних відносин кредитної спілки полягає в тому, що кредитна спілка одночасно виступає елементом кооперативних та кредитних відносин та створюється з метою задоволення кооперативних принципів та інвестиційних потреб його членів.

Управління фінансовими та кредитними ресурсами є частиною функціональної підсистеми фінансово-кредитного механізму кредитних спілок та має ґрунтуватися на таких принципах:

- господарської самостійності (перебуває у самостійному прийнятті рішень у сфері корпоративних фінансів з урахуванням чинного законодавства, чинних і нормативів);
- самофінансування (пріоритет власних джерел фінансування);
- відповідальності за результати діяльності;
- економічної ефективності (досягнення стійкого та зростаючого перевищення доходу над витратами);
- створення фінансових резервів (для захисту кооперативів від фінансових та кредитних ризиків, мінімізації фінансових втрат);
- фінансового контролю (перевірка законності, доцільності та результативності фінансових потоків кооперативу).

Головне завдання управління у кредитних спілках має полягати у забезпеченні його фінансової стабільності, захисті заощадження пайовиків від загрози їхньої втрати чи знецінення. Управління кредитними спілками має здійснюватися на засадах кооперативної демократії та кооперативної поведінки. Процес управління повинен забезпечити реалізацію прав пайовиків у кредитній спілці: рівні можливості при користуванні всіма послугами, участь в управлінні спілкою, отримання будь-якої інформації про діяльність кредитної спілки, в тому числі інформації про результати перевірок фінансової діяльності та ін.

Процес управління повинен забезпечити також знання та розуміння всіма членами принципів та філософії кредитних спілок, дотримання вимог статуту, виконання зобов'язань, взятих на себе пайовиками, насамперед своєчасного повернення грошової позики. Поряд із вирішенням суто господарських та операційних завдань, управління в кредитних спілках повинно передбачати формування у громадян правил та норм кооперативної поведінки.

Органами кредитної спілки є загальні збори членів, правління, ревізійна комісія, директор. Крім того, можуть бути створені кредитний комітет, комітет із членства, інші комітети, якщо в них виникне потреба. Вищим органом кредитної спілки є загальні збори пайовиків, до компетенції яких входить затвердження статуту, положення про порядок формування та використання фонду фінансової

взаємодопомоги та інших положень; вибори правління та інших органів кредитної спілки; призначення директора та усунення його з посади. Загальні збори забезпечують демократичний контроль із боку членів кредитної спілки.

Важливою проблемою для кредитної спілки є розмежування повноважень між виборними органами управління та управлінською номенклатурою (директор, головний бухгалтер). Від вирішення цієї проблеми залежить оптимальне співвідношення принципів кооперативної демократії та професійного високотехнологічного управління. Проблеми вирішуються там, де визначено та розмежовано повноваження та передбачено механізми відповідальності як для членів виборних органів, так і для управлінської номенклатури.

Реалізації функцій фінансового контролю як частини фінансово-кредитного механізму кредитних спілок сприяє ухвалення Закону України «Про діяльність кредитних спілок». Слід вказати, що необхідним стає забезпечення створення в кредитних спілках саморегулювальних організацій (СРО), які будуть виступати агентами державного наглядового органу та за його дорученням виконувати контроль за діяльністю своїх членів. Кожна кредитна спілка не просто може, але повинна стати членом будь-якої СРО.

Повноваження СРО широкі та різноманітні – від розробки обов'язкових для членів СРО норм та стандартів до розгляду скарг на дії чи бездіяльність своїх членів. Але головна функція — контроль за діяльністю кредитних спілок та ведення їх реєстру. Ще ширшими правами наділений уповноважений орган. Він приймає нормативні правові акти, що регулюють діяльність кооперативів та СРО, веде їх державний реєстр, встановлює фінансові нормативи та здійснює контроль за діяльністю кредитних спілок. У разі виявлення порушень, допущених спілкою, він може заборонити йому вести подальшу діяльність, а якщо порушення є досить серйозними, то звертається до суду із заявою про ліквідацію кредитної спілки.

Для зниження рівня ризику кредитним спілкам пропонується користуватися послугами страхових компаній. Крім того, в кожній СРО за рахунок внесків спілок, що входять до неї, формується компенсаційний фонд. При цьому щорічний обов'язковий платіж (внесок) до компенсаційного фонду для члена СРО становить

не менше ніж 0,2% середньорічної величини його активів. Кошти фонду мають бути розміщені за певними правилами: не менше ніж 50% – у державні цінні папери, не більше ніж 30% – на депозити в банку, не більше ніж 10% – в об'єкти нерухомості.

Необхідно встановити єдині стандарти щодо залучення та розміщення коштів, виключити надмірну концентрацію ризиків, коли на одного позичальника видається 50% обсягу вкладів, сформулювати систему обов'язковості формування пайового капіталу, що значно підвищує фінансову стійкість кредитних спілок.

Розвиток фінансово-кредитного механізму кредитних спілок в Україні зумовлено впливом різних чинників фінансового середовища, при цьому ця економічна категорія не знаходить належного відображення у наукових працях. Фінансове середовище кредитних спілок перебуває у тісній взаємодії з державними, корпоративними та персональними фінансами, будучи сегментом фінансово-кредитної системи країни. Кредитна спілка є сполучною ланкою реального та фінансового секторів економіки, що наголошує на необхідності детального вивчення можливості управління факторами зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища.

Внутрішнє фінансове середовище перебуває під безпосереднім контролем керівників та спеціалістів фінансових служб кредитних спілок та містить у собі економічний потенціал та економічні загрози, що визначають результати їх діяльності.

У сучасній фінансово-кредитній системі кредитні спілки стають повноправними суб'єктами фінансового ринку, виконуючи як економічні, так й соціальні функції. Кредитна спілка створює додаткове джерело інвестицій в економіку через підтримку малого бізнесу, сприяє соціально-економічному розвитку, є одним із напрямів підвищення економічної безпеки України.

Таким чином, на ринку фінансових послуг Україні функціонують багато кредитних спілок, розвиток яких відбувається згідно універсальної або спеціалізованої направленості. Для будь-якої кредитної спілки, що має бажання розвиватися, необхідним стає визначення стратегії її розвитку.

До ключових завдань, які стоять для України для досягнення подальшого розвитку діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг можна віднести такі:

1) забезпечити позитивну динаміку основних фінансових показників діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку, що гарантує стабільне функціонування їх за умови ринкових коливань та турбулентності фінансового ринку;

2) змінити спрямованість продажу фінансових продуктів й послуг кредитних спілок з регіонального рівня на рівень держави, тобто розширити мережу діяльності вітчизняних кредитних спілок на фінансовому ринку;

3) підвищити рівень технологічності та інновативності функціонування кредитних спілок, зокрема, забезпечити розвиток програмного забезпечення й цифрової підтримки їх діяльності;

4) сформувати національний бренд українських кредитних спілок, що дозволить значно підвищити довіру споживачів до діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

Таким чином, з метою формування комплексного механізму, направленого на вирішення питань, які на сучасному етапі чинять негативний вплив на діяльність українських кредитних спілок на висококонкурентному ринку фінансових послуг, доцільним є реалізація системи заходів з боку держави, зокрема:

- на рівні держави – розроблення програми фінансового оздоровлення й надання підтримки КС з метою усунути негативні наслідки фінансової кризи; 74

- посилення державного нагляду та контролю в частині дотриманням кредитними спілками й виконання ними основних встановлених норм діяльності, а у разі системного порушення й невиконання ними встановлених вимог – застосування санкцій та штрафів;

- остаточне визнання в законодавчих актах неприбуткової природи діяльності кредитних спілок й внесення відповідних змін в нормативно-правові акти та закони;

– розширення мережі відокремлених підрозділів та представництв кредитних спілок не лише в містах, а й також в сільській місцевості, що дозволить наростити основні показники та масштаби їх діяльності;

– досягнення прискорення процесів формування в країні мережі потужних обласних та регіональних асоціацій, основним спрямуванням діяльності яких стане забезпечення інформаційної прозорості та підзвітності діяльності кредитних спілок, що дозволить повернути втрачену довіру населення до здійснення вкладів в вітчизняні кредитні спілки;

– адаптація успішного міжнародного досвіду й принципів функціонування кредитних спілок в зарубіжних країнах в практику регулювання розвитку кредитних спілок в Україні.

Розвиток системи кредитних спілок в Україні стикається з певними труднощами. Вони зумовлені недосконалістю правової бази, відсутністю державних органів регулювання, недостатньою увагою до проблем кредитних спілок з боку державних органів влади. Позиково-ощадна політика кредитних спілок немає чіткої регламентації, практично відсутня система управління фінансовими ризиками, що підкреслює недосконалість фінансово-кредитного механізму функціонування кредитних спілок України та підтверджує необхідність формування механізму розвитку кредитних спілок в Україні.

Висновки по розділу 3

Побудова систем кредитних спілок в кожній окремій країні визначається соціально-економічною структурою суспільства, архітектурою банківської системи, державною політикою щодо малого та середнього підприємництва та іншими факторами. Загальним моментом для всіх країн із розвиненою ринковою економікою є прийняття законодавчих та інших регулюючих актів діяльності кредитних спілок та проведення політики сприяння їх розвитку вже на ранньому

етапі їхнього становлення. Участь держави у організації кредитних спілок, зазвичай, супроводжувалося фінансовою підтримкою. У країнах, де розвиток кооперації відбувався зверху, прийняття законів випереджало початок самого процесу, а там, де воно зароджувалося «знизу»: законодавство йшло за цим процесом і навіть відставало від нього.

До ключових завдань, які стоять для України для досягнення подальшого розвитку діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг можна віднести такі: забезпечити позитивну динаміку основних фінансових показників діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку, що гарантує стабільне функціонування їх за умови ринкових коливань та турбулентності фінансового ринку; змінити спрямованість продажу фінансових продуктів й послуг кредитних спілок з регіонального рівня на рівень держави, тобто розширити мережу діяльності вітчизняних кредитних спілок на фінансовому ринку; підвищити рівень технологічності та інновативності функціонування кредитних спілок, зокрема, забезпечити розвиток програмного забезпечення й цифрової підтримки їх діяльності; сформувати національний бренд українських кредитних спілок, що дозволить значно підвищити довіру споживачів до діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки.

1. З аналізу наукових та нормативних джерел виявлено, що кредитна спілка являє собою певну форму об'єднання осіб (як фізичних, так й юридичних) згідно їх спільним інтересам в фінансову установу, сформовану на засадах кооперації, мета якої задовольнити потреби всіх її членів шляхом залучення коштів та особистісних заощаджень з метою надання послуг взаємного кредитування учасникам спілки. Розвиток кредитних спілок в Україні має величезний потенціал на ринку фінансових послуг.

2. Основна особливість діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг полягає у тому, що вони є вузько спеціалізованими організаціями, щодо напрямів використання ними накопичених ресурсів та грошових фондів, що є свідченням неприбутковості кредитних спілок. Головна мета кредитних спілок полягає у наданні кредитних й ощадних послуг лише учасникам цієї спілки. Відповідно до законодавства, чисельність учасників кредитної спілки не повинна бути меншою за 50 осіб. Для даних осіб мають бути характерні такі ознаки: наявність спільного місця роботи або навчання; належний характер діяльності однієї спілки або об'єднання; учасники мають проживати в одному населеному пункті: село, селище, район; учасники мають членами однієї будь-якої іншої громадської чи релігійної організації.

3. Нормативно-правова база, що регулює діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг України представлена нормами закону № 2908 «Про кредитні спілки», нормами Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Податковим та Господарським кодексом України тощо. На нашу думку, нормативно-правова база регулювання діяльності кредитних спілок в

Україні є недосконалою, адже в законах та нормативних актах не надано чіткого визначення щодо організаційно-правової форми діяльності кредитних спілок, адже містять трактування, кредитної спілки, як неприбуткової організації, заснованої фізичними особами або професійними спілками чи об'єднаннями на засадах кооперації з метою задовольнити потреби членів спілки щодо взаємного кредитування й надання інших фінансових послуг через об'єднання грошових внесків всіх членів кредитних спілок. Отже, нормативна база діяльності кредитних кооперативів потребує подальшого розвитку та систематизації.

4. Сьогодні для України характерним є те, що обсяги активів кредитних спілок значно нижчі загальних обсягів активів банківських установ (їх частка становить лише 0,4%), в той же час такі установи здійснюють обслуговування значної кількості їх членів та мають значний потенціал до досягнення подальшого розвитку діяльності та зростання.

5. Діяльність кредитних спілок в Україні є досить ефективною. Так, протягом 2021-2022 років кредитними спілками України було видано кредитів загальним обсягом понад 1,234 млрд. грн. Загальне збільшення обсягів кредитування з одночасним зменшенням кількості членів-позичальників коштів, є свідченням збільшення середнього розміру виданих кредитів. Отже, у 2022 році р. середня сума виданої кредитними спілками позики становила 18,9 тис. грн., а станом на 2021 рік – 16,4 тис. грн., за 2020 рік сума кредиту становила 13,3 тис грн., в 2019 році – середній кредит був 11,3 тис. грн. В 2022 році для активів кредитних спілок в Україні характерний такий розподіл: 83,5% активів складають кредитний портфель кредитних спілок (це дебіторська заборгованість установ); 5,3% становлять кошти, отримані як фінансові інвестиції; ще 1,3 % – це інші види непродуктивних активів; 5,0 % - обсяги грошових коштів; ще 4,0 % - відносяться до основних засобів кредитних спілок; лише 0,6 % з обсягу активів – це кредитні кошти, залучені кредитними спілками; а частка капітальних інвестицій становить лише 0,3%.

6. Кредитні спілки є перспективним напрямом розвитку кредитування населення та потребує вирішення наявних проблем в їх діяльності. Основні перешкоди для ефективного функціонування кредитних спілок можна згрупувати

за трьома напрямками: низька платоспроможність КС, відсутність страхування й гарантування депозитних вкладів членів КС й наявність розбіжностей у заявлених цілях всієї системи кредитних кооперацій й поточного стану та напрямків діяльності КС на ринку фінансових послуг. Крім того, діяльність кредитних спілок значно ускладнена відсутністю нормативно-правового регулювання щодо здійснення нагляду та проведення контролю за їх діяльністю. Отже, необхідним стає вжиття заходів з боку держав для підтримки діяльності кредитних спілок, як важливо учасника на ринку фінансових послуг в Україні.

7. Побудова систем кредитних спілок в кожній окремій країні визначається соціально-економічною структурою суспільства, архітектурою банківської системи, державною політикою щодо малого та середнього підприємництва та іншими факторами. Однак функції, що виконуються кожним рівнем, практично ідентичні по країнах. Низові кредитні спілки є універсальними кредитними установами, добре обізнаними про кон'юнктуру місцевих ринків та свою клієнтуру, з якою вони взаємодіють на довірчій основі. Їх функції обмежуються напрямом пайовиків та його заощаджень у систему кредитної кооперації, видачею позик членам кредитних спілок, створенням пайових та резервних фондів.

Ініціаторами організації кредитних спілок в одних країнах були самі потенційні члени, в інших – держава, у третіх – міжнародні товариства. Цей процес отримав відповідно назву «знизу» та «зверху». Участь держави у становленні та розвитку кредитної кооперації проявляється за трьома напрямками: забезпечення законодавчої бази цього процесу, організаційна підтримка цих установ, фінансова підтримка.

Загальним моментом для всіх країн із розвиненою ринковою економікою є прийняття законодавчих та інших регулюючих актів діяльності кредитних спілок та проведення політики сприяння їх розвитку вже на ранньому етапі їхнього становлення. Участь держави у організації кредитних спілок, зазвичай, супроводжувалося фінансовою підтримкою. У країнах, де розвиток кооперації відбувався зверху, прийняття законів випереджало початок самого процесу, а там, де воно зароджувалося «знизу»: законодавство йшло за цим процесом і навіть

відставало від нього. Таким чином, міжнародний досвід створення та функціонування кредитних спілок може стати підґрунтям для розвитку цієї діяльності в Україні.

8. До ключових завдань, які стоять для України для досягнення подальшого розвитку діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг можна віднести такі: забезпечити позитивну динаміку основних фінансових показників діяльності кредитних спілок на фінансовому ринку, що гарантує стабільне функціонування їх за умови ринкових коливань та турбулентності фінансового ринку; змінити спрямованість продажу фінансових продуктів й послуг кредитних спілок з регіонального рівня на рівень держави, тобто розширити мережу діяльності вітчизняних кредитних спілок на фінансовому ринку; підвищити рівень технологічності та інновативності функціонування кредитних спілок, зокрема, забезпечити розвиток програмного забезпечення й цифрової підтримки їх діяльності; сформувати національний бренд українських кредитних спілок, що дозволить значно підвищити довіру споживачів до діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова О. Г. Фінансові механізми діяльності кредитних установ в умовах кризи: навч. пос. Київ.: Фінанси та кредит, 2019. 60 с.
2. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908- III/ Верховна Рада України. Офіційний текст. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2908>
3. Шкварчук Л. О. Фінансовий ринок :навч. посіб. К.: Знання, 2017. 382 с.
4. Прудніков А. О. Основні принципи функціонування кредитних спілок України в сучасних умовах. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2018. № 2. С. 16-27.
5. Кредитні спілки в Україні : курс лекцій/ Уклад.: Б. А. Дадашев, О. І. Гриценко – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2019. 126 с.
6. Савлук М. І., Мороз А. М. Гроші та кредит : конспект лекцій. 6-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2019. 589 с. URL : <http://studentbooks.com.ua/content/view/5/54/> .
7. Зіновійчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Вид. друге: доп. і перероб. К. : Логос, 2011. 380 с.
8. Туган-Барановский Завдання кредитних спілок. М.І.URL : http://coop.at.ua/news/m_tugan_baranovskij_socialnye_osnovy_kooperacii/2012-07-23-5. (Дата звернення: 25.09.2023).
9. Луцишин О. О. Забезпечення фінансової стійкості та надійності кредитних спілок в Україні. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1. С. 174-188.
10. Малахова О. Л. Кредитний менеджмент: навч. Посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 424 с.
11. Єфімова М. Р. Рейтинги кредитних організацій: їх роль та проблема розвитку: навч. К.: Фінанси та кредит, 2015. 105 с.

12. Даркова В. В. Асоціація страхових посередників України – якою їй бути? . Х.: Економіст, 2017. 95 с.
13. Паладінов В. В. Трохи про кредитні спілки: URL : <http://www.prostobank.ua/> (Дата звернення: 10.10.2023).
14. Габдулліна Ю. А. Про діяльність кредитних спілок. Х.: Економіст, 2020. 150 с.
15. Савіна М. Л. Кредитні товариства та їх функціонування. URL : <http://www.org-ks.ua/>. (Дата звернення: 17.10.2023).
16. Гончаренко О. О. Управління фінансовими інструментами кредитних спілок: проблеми застосування МСФЗ. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки.* 2019. № 2. С. 131-139.
17. Катан Л. І. Економічна сутність кредитної спілки як особливої форми сільськогосподарської кредитної кооперації. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету.* 2015. № 1. С. 6-10.
18. Ковальчук О. В. Кредитні спілки: історія виникнення та правового регулювання в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* 2021. Вип. 2. С. 289-301.
19. Кредитні спілки в Україні: навч. посібник / [уклад. : Б.А. Дадашев, О.І. Гриценко]; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2016. 196 с.
20. Technical Guide. Credit Union Supervision and Regulation / WOCCU, URL: <http://www.woccu.org/documents/RegSupTechGuide>, 2008 (Accessed: 27.10.2023).
21. Добровольська О. В. Правове забезпечення діяльності кредитних спілок в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки.* 2014. Вип. 9(4). С. 185-189.
22. Крилова В., Ніконова М. Особливості кредитної кооперації в Україні. *Вісник Національного банку України.* 2019. № 7. С. 34–39.

23. Луцишин О.О. Теорія та практика формування капіталу кредитними спілками у контексті надання фінансових послуг. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2020. № 4 (43). С.102-110.
24. Дзюнь О. Б. Світовий досвід створення мегарегулятора на ринку фінансових послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. №3. С. 45-50.
25. Кізима Т. О. Аналітичний огляд інфраструктури фінансового ринку України: інституційний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка*. 2019. Вип. 2. С. 62-68.
26. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / упорядн. В.М. Яременко, О.В. Сліпушко. Київ: Аконіт, 2008. Т. 1. 887 с.
27. Про кооперацію: Закон України в редакції від 6 листопада 2014 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>. 3.
28. Гончаренко В.В. Неприбуткова природа кооперативних форм господарювання. *Регіональні перспективи*. 2019. № 4. С. 7–10.
29. Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908 ІІІ / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>. (Дата звернення: 25.10.2023).
30. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664 ІІІ / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
31. Кредитні спілки не підлягають включенню до нового Реєстру неприбуткових організацій. URL: www.if.gov.ua/news/kreditni-spilki-ne-pidlygayut-vklyuchennyu-do-novogo-reyestru-nepributkovih-organizacij. (Дата звернення: 27.10.2023).
32. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 30.10.2023).

33. Щодо оподаткування кредитних спілок. URL: <http://kh.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/280886.html>. (Дата звернення: 2.11.2023).
34. Осадець О. М. Методика вступу кредитних спілок на ринок фінансових послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. Вип. 20(2). С. 141-146
35. Масленніков Є.І., Чкан А.А. Дослідження розвитку ринку фінансових послуг України. *Економіка: реалії часу*. 2019. № 2 (3). С. 105-110.
36. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфер ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua>
37. Луцишин О.О. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: проблеми та пріоритети розвитку. *Світ фінансів*. 2020. № 3 (8). С. 56-59.
38. Крилова В., Ніконова М. Особливості кредитної кооперації в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2019. № 7. С. 34–39.
39. Маковський П.А. Система управління кредитною спілкою. К.: НАКСУ, НМЦ, 2017. 98 с.
40. Офіційний сайт Всеукраїнської асоціації кредитних спілок України. URL: <http://vaks.org.ua>. (Дата звернення: 15.11.2023).
41. Мохняк В. С. Теоретичні та законодавчо-нормативні засади організації контролю діяльності кредитних спілок в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 343-349.
42. Мозальова М. Правові проблеми функціонування кредитних спілок в Україні в умовах фінансової нестабільності. *Право та інновації*. 2020. № 4(12). С. 86–91.
43. Прокопенко В. Ю. Інформаційна прозорість кредитних спілок і її вплив на формування депозитної поведінки громадян. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 158-164.
44. Роєнко В., Боженко А., Іванова А. Сучасний стан та проблеми функціонування кредитних спілок в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 874–876.

45. Савчук О. О. Особливості регулювання кредитних спілок як фінансових установ. *Право та інновації*. 2018. № 2. С. 130-137.
46. Савчук Н. В. Розвиток кредитних спілок як чинник соціальної та діяльнісної мобільності в українському суспільстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2019. Вип. 33. С. 204-208.
47. Руська Р. В. Модель впливу внесків (вкладів) на кредитний портфель в кредитній спілці. *Інноваційна економіка*. 2016. № 3-4. С. 155-162.
48. Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0148-04> (Дата звернення: 20.11.2023).
49. Худолій Л. М. Розвиток кредитних спілок в Україні. *Облік і фінанси*. 2019. № 3. С. 113-121.
50. Швець Н. Р. Підвищення соціальної ефективності функціонування кредитних спілок України. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 2. С. 80–87.
51. Маліновська О.Я. Кредитні спілки як джерело забезпечення кредитними ресурсами суб'єктів малого бізнесу. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 27 (1). С. 217–221.
52. Тахтай О. В. Кредитні спілки: історія виникнення та сучасний розвиток. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 110-119.
53. Маліновська О. Я. Роль резервного капіталу в кредитній спілці. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Економіка. 2018. Т. 25, вип. 11(1). С. 67–74.
54. Осадець О.М., Швець Н.Р. Застосування зарубіжного досвіду в діяльності кредитних спілок України. *International Scientific Conference From The Baltic to The Black Sea: The Formation of modern economic area. August 19, 2017. Riga: «Baltija Publishing»*. Р. 164-166.
55. Пожар А. А. Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн : монографія / А. А. Пожар. Полтава : РВЦ ПУЕТ, 2018. 278 с.

56. Климко О. Л. Тенденції в діяльності кредитних спілок США в період кризи. *Міжнародний кооперативний рух: генезис та тенденції сучасного розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 лютого 2012 р. Полтава : ПУЕТ, 2019. С. 218–221.
57. Савчук О. О. Особливості регулювання кредитних спілок як фінансових установ. *Право та інновації*. 2018. № 2. С. 130-137.
58. Official website Financial Services Authority (FSA). URL : <http://www.fsa.gov.uk/> (Accessed: 24.11.2023).
59. Швець Н. Р. Підвищення соціальної ефективності функціонування кредитних спілок України. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 2. С. 80–87.
60. Тустановський Ю. Г. Тенденції розвитку кредитних спілок в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 31. С. 110-114.
61. Шишута О. Ю. Класифікація операцій кредитних спілок як основа формування додаткових якісних показників звітності. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. 2020. Вип. 10(2). С. 291-299.